

Хмельницький національний університет
Факультет міжнародних відносин і права
Кафедра іншомовної освіти і міжкультурної комунікації

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА*

РЕНЕСАНСНІ ІДЕЇ ФРАНСУА РАБЛЕ В САТИРИКО-ФІЛОСОФСЬКОМУ

Назва теми

РОМАНИ "ЖИТТЯ ГАРГАНТЮА І ПАНТАГРЮЕЛЯ" В КОНТЕКСТІ

ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Рівень вищої освіти Другий (магістерський)

Галузь знань 01 Освіта /Педагогіка

Спеціальність 014. Середня освіта (за предметними спеціальностями)

Предметна спеціальність 014.02. Середня освіта. Мова і зарубіжна література (англійська)

Додаткова предметна спеціальність 014.02. Середня освіта. Мова і зарубіжна література (німецька)

Освітня програма Середня освіта. Англійська мова і література

Шифр КвР.СОА.23241.01.03

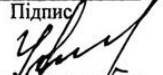
Виконав студент 2 курсу група СОАм-23-1
Шифр

Підпис

Владислав НАУМ
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

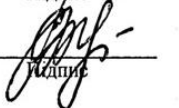
Керівник** канд. псих. наук, доц.
Науковий ступінь, вчене звання

Підпис

Ірина КОВАЛЬ
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Нормоконтролер канд. пед. наук, доц.

Підпис

Світлана КОРОЛЬ
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

До захисту допускаю:

Завідувач кафедри іншомовної освіти і міжкультурної комунікації

Підпис

Наталія БІДЮК
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

16 грудня
Дата

6 Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
	Коваль Т.В., доцент, <i>ТМ</i>	02.09.2024	02.09.24 <i>ТМ</i>

7 Дата видачі завдання 02.09.2024

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва розділу кваліфікаційної роботи	Строк виконання	Примітка
Структурування бібліографічного матеріалу до теми дослідження	01.09.2024 - 01.10.2024	
Написання I розділу	02.10.2024 - 02.11.2024	
Написання II розділу	03.11.2024 - 03.12.2024	
Підготовки науковою дослідження до захисту	04.12.2024 - 11.12.2024	

Студент

ТМ
Підпис

Владислав Науш
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник кваліфікаційної роботи

ТМ
Підпис

Триша Коваль
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

АНОТАЦІЯ

Наум В.О. Ренесансні ідеї Франсуа Рабле у сатирико-філософському романі "Життя Гаргантюа і Патагрюеля" в контексті ціннісних орієнтирів сучасної особистості – Кваліфікаційна робота магістра.

Кваліфікаційна робота магістра на здобуття кваліфікації магістра за спеціальністю 014.02 Середня освіта Мова і література (англійська). – Хмельницький національний університет, факультет міжнародних відносин і права, кафедра іншомовної освіти і міжкультурної комунікації, наук. кер.: канд. психол. наук, доц. Коваль І. В. – Хмельницький, 2024.

Загальний обсяг роботи становить 87 сторінок, із них - 76 сторінок основного тексту. Робота містить 55 джерел посилань.

Ключові слова: Франсуа Рабле, Ренесанс, гуманізм, сатира, роман, особистість.

У цій магістерській роботі досліджено ренесансні ідеї, висвітлені у романі, а також їх актуальність у контексті формування ціннісних орієнтирів сучасної особистості. Проаналізовано вплив гуманістичних принципів Ренесансу на побудову твору, зокрема утвердження свободи мислення, критичності, індивідуалізму та раціоналізму.

Особливу увагу приділено сатиричному способу зображення соціальних і культурних явищ епохи, який у творі слугує засобом критики авторитаризму, обмежень інтелектуальної свободи та соціальної нерівності. Робота акцентує, що Рабле, використовуючи гумор і гротеск, проголошує ідеї духовного розвитку, свіченості й гармонії між матеріальним і духовним початками, які є актуальними для сучасної людини.

Підпис автора

16.12.2024

Дата подання роботи до захисту

SUMMARY

V.O. Naum. Renaissance ideas of Francois Rabelais in the satirical and philosophical novel "Gargantua and Patagrue" in the context of modern individual's value orientations. - Qualification work.

Qualification work for the qualification of Master of Education in the field of 014.02 Secondary Education Language and Literature (English). – Khmelnytskyi National University, Faculty of International Relations and Law, Department of Foreign Language Education and Intercultural Communication, academic supervisor: Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor I. V. Koval. – Khmelnytskyi, 2024.

The total volume of the work is 87 pages, of which 76 are the main text. The work contains 55 sources of references.

Keywords: François Rabelais, Renaissance, humanism, satire, novel, personality.

This qualification work examines the Renaissance ideas highlighted in the novel, as well as their relevance in the context of the formation of value orientations of the modern personality. The influence of the humanistic principles of the Renaissance on the construction of the work is analyzed, in particular the affirmation of freedom of thought, criticality, individualism and rationalism.

Special attention is paid to the satirical way of depicting social and cultural phenomena of the era, which in the work serves as a means of criticizing authoritarianism, restrictions on intellectual freedom and social inequality. The work emphasizes that Rabelais, using humor and the grotesque, proclaims the ideas of spiritual development, enlightenment, and harmony between the material and spiritual principles, which are relevant for modern man.

Author's signature

16.12.2024

The date of the work submission to defence

ЗМІСТ

Вступ.....	6
1 Теоретична основа та історико-культурний контекст епохи відродження	9
1.1 Основні ідеї і цінності епохи Ренесансу.....	9
1.2 Гуманістичний світогляд Відродження та його вплив на літературу	13
1.3 Франсуа Рабле і його творчість як відображення ідей Ренесансу	15
1.4 Вплив античної культури та середньовічної літератури на світогляд Рабле ..	21
1.5 Сучасні ціннісні орієнтири та ідеї Ренесансу у творчості Рабле	24
1.5.1 Паралелі між ідеями Рабле та сучасними цінностями	28
1.5.2 Роль освіти та критичного мислення в сучасному суспільстві, порівняльний аналіз освітніх концепцій Рабле і сьогодення	34
2 Втілення ренесансних ідей Рабле у романі “Гаргантюа і Пантагрюель” в контексті ціннісних орієнтирів сучасної особистості.	39
2.1 Жанрові та стилістичні особливості роману "Гаргантюа і Пантагрюель"	39
2.1.1 Сатира та гротеск як інструменти викриття суспільних недоліків	43
2.1.2 Літературні особливості та новаторські прийоми Рабле	48
2.2 Філософські та ренесансні ідеї в романі "Гаргантюа і Пантагрюель"	51
2.3 Образи Гаргантюа та Пантагрюеля як носії ренесансних ідей	55
2.4 Сатиричний потенціал роману у контексті сучасності	61
2.4.1 Сучасні інтерпретації сатири Рабле.....	63
2.4.2 Вплив сатиричних елементів на формування громадської свідомості	66
2.4.3 Протиставлення цинізму та ідеалістичних поглядів в сучасній культурі	68
2.5 Рекомендації до уроку	71
2.5.1 Конспект уроку	74
Висновки	79
Перелік джерел посилань	82

ВСТУП

Епоха Відродження, або Ренесанс, знаменувала собою нову еру в історії людської культури, яка стала перехідним мостом від середньовічного світогляду до сучасного гуманізму. Центральною ідеєю цього періоду була віра у безмежні можливості людини, її розуму та творчого потенціалу. Франсуа Рабле, один із найвизначніших письменників Ренесансу, через свій сатирико-філософський роман “Гаргантюа і Пантагрюель” втілює ключові цінності епохи, зокрема свободу думки, пошук істини та критику догматизму.

У сучасному світі, що стикається із викликами глобалізації, цифровізації та екологічної кризи, цінності Ренесансу набувають нової актуальності. Гуманістичний підхід до людини, культ освіти та критичного мислення, висвітлені у творах Рабле, залишаються невичерпним джерелом натхнення для формування сучасної особистості. У цьому контексті дослідження творчості Франсуа Рабле є не лише історико-літературним аналізом, а й практичним внеском у розуміння способів подолання сучасних соціальних та культурних криз.

Актуальність дослідження творчості Франсуа Рабле, зокрема його роману “Гаргантюа і Пантагрюель”, обумовлена як культурно-історичною цінністю цього твору, так і його практичною значущістю для сучасного суспільства. Епоха Відродження стала джерелом ключових гуманістичних ідей, таких як свобода особистості, цінність освіти, критика догматизму. Ці ідеї, висловлені Рабле в сатиричній та алегоричній формі, зберігають свою актуальність у вирішенні моральних, соціальних та освітніх проблем сучасності.

Особливу роль відіграє також сатиричний потенціал роману Рабле, який дозволяє зберігати актуальність у контексті аналізу соціальних явищ, виявлення недоліків суспільного устрою та пошуку шляхів їх подолання. Використання його ідей у формуванні громадської свідомості та освітніх практик сприяє створенню відкритого, критично мислячого суспільства.

Об’єкт дослідження – роман Франсуа Рабле “Гаргантюа і Пантагрюель”

Предмет дослідження – ренесансні ідеї, філософські концепти та сатиричні елементи, втілені у романі Франсуа Рабле “Гаргантюа і Пантагрюель”, а також їхнє відображення у контексті сучасних ціннісних орієнтирів особистості.

Зокрема, дослідження охоплює: гуманістичний світогляд Рабле та його вплив на формування змісту роману, літературні прийоми та сатиричні засоби, використані для критики соціальних і культурних явищ, взаємозв’язок ідей Рабле з сучасними цінностями.

Мета дослідження – аналіз ренесансних ідей Франсуа Рабле, відображених у романі “Гаргантюа і Пантагрюель”, та їхнього впливу на формування сучасних ціннісних орієнтирів особистості, а також визначення важливості цих ідей у сучасному соціально-культурному контексті.

Поставлена мета конкретизується через вирішення таких **завдань**:

1. Дослідити основні ідеї та цінності епохи Відродження, беручи до уваги гуманістичний світогляд епохи Ренесансу та його втілення в літературі.
2. Розкрити життєвий і творчий шлях Франсуа Рабле, охарактеризувавши соціально-філософські погляди Рабле.
3. Здійснити аналіз основних ренесансних ідей, відображених у романі, та дослідити їхній зв’язок із сучасними цінностями.
4. Визначити значення сатири та гротеску у творі та їхню актуальність у сучасному світі.
5. Проаналізувати паралелі між освітніми концепціями Рабле та сучасними підходами до виховання і навчання.
6. Сформулювати практичні рекомендації щодо використання творчості Рабле в освітньому процесі для формування критичного мислення та гуманістичних цінностей.

Методи дослідження. Розв’язання окреслених завдань дослідження зумовило використання таких методів: Літературний аналіз для аналізу роману “Гаргантюа і Пантагрюель” та історичних джерел. Контент-аналіз для вивчення

тексту роману та виявлення ключових тематичних елементів. Системний підхід, для комплексного аналізу роману, що охоплює різні аспекти його змісту, форми і культурного контексту. Порівняльний метод, для виявлення паралелей між ренесансними ідеями та сучасними ціннісними орієнтирами особистості, а також між освітніми концепціями Рабле і сучасністю. Біографічний метод, для дослідження життєвого та творчого шляху Франсуа Рабле, його культурного та філософського середовища. Серед інших методів дослідження, можна визначити наступні: стилістичний аналіз тексту, контекстуальний аналіз, елементи кількісного аналізу, узагальнення, конкретизація.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі ренесансних ідей Франсуа Рабле в романі “Гаргантюа і Пантагрюель” крізь призму сучасних ціннісних орієнтирів.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані результати можуть бути використані: у навчальному процесі для викладання літератури, для формування сучасних ціннісних орієнтирів, таких як критичне мислення, гуманізм і толерантність, у розробці освітніх програм і виховних заходів.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (70 найменувань з них 23 іноземними мовами). Повний обсяг тексту складає 87 сторінок, основний зміст викладено на 76 сторінках.

1 ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ

1.1 Основні ідеї і цінності епохи Ренесансу

Епоха Відродження, переломний період, що охоплює приблизно 14-17 століття, ознаменувала глибокі зміни в європейській думці, культурі та суспільстві. Виникнувши на руїнах середньовічного світу, Ренесанс характеризувався оновленням класичних знань і новим акцентом на людський потенціал і творчість. У цьому розділі досліджуються теоретичні засади Ренесансу та його місце в історичному та культурному контексті, а також його витoki, впливи та довготривалий вплив [10].

За своїм характером епоха Відродження (або Ренесанс) є перехідною. З нею пов'язаний важливий перелом в культурному розвитку: кінець панування середньовічної культури і початок формування культури Нового часу. В основі культури епохи Відродження лежить принцип гуманізму, утвердження гідності і краси реальної людини, її розуму та волі, її творчих сил. На відміну від культури Середньовіччя, гуманістична культура Відродження носила світський характер. Передумовами філософії Ренесансу була криза феодалізму, криза офіційної ідеології Середньовіччя — католицької релігії, а водночас і схоластичної філософії, які зумовили певні соціально культурні трансформації, пов'язані з капіталізацією суспільства. Головними рисами, які відрізняли філософію Відродження, були антропоцентризм і гуманізм. Їх вивчення здавна будувалось на знайомстві з античними авторами. Однак гуманісти Відродження побачили в «гуманітарних студіях» не просто деякі дисципліни, зайняті вивченням людини, а головне — засіб її розвитку и піднесення. Якщо інші навчальні предмети покликані формувати практичні навички оволодіння визначеною професією, то гуманітарні науки зайняті вихованням і утворенням людини, формуванням людяного в людині [14]. Усвідомивши особливе значення гуманітарних занять, Відродження особливо акцентувало увагу на значенні античної спадщини для виховання людяності.

Починаючи з Ф. Петрарки (XIV ст.), виявилась чітка тенденція вважати класичну латинську і грецьку стародавність, перш за все стародавню літературу, єдиним зразком для всього, що стосується духовної і культурної діяльності. Латинські і грецькі автори розглядались тепер в якості справжніх учителів людського.

Починаючи з XIV ст. позначали комплекс учбових дисциплін, в котрій входили граматики, риторика, поезія, історія, етика. Викладачів цих дисциплін стали називати гуманістами. Відродження, звісно, було зв'язано з заняттями саме цими дисциплінами. Термін Відродження вживається на означення періоду Відродження античної культури під впливом суттєвих перемін в соціально-економічному та духовному житті Західної Європи. Але надто спрощено було б вважати, що поняття Відродження відбиває лише смисл тієї епохи і що в духовному житті спостерігається механічне перенесення на тогочасний ґрунт культурного надбання античності [4, с. 38].

Поняття гуманізм визначається як світсько - раціоналістичний по своїй головній спрямованості, світогляд . Він лише частково відбивав інтереси і настрої соціальної верхівки, будучи по змісту світоглядом демократичним, антифеодальним, тому що звільнював свідомість людини від класових, корпоративних, церковно-схоластичних кайданів, сприяв активному життю.

З точки зору теоретичних засад, важливо зазначити, що Ренесанс базувався на зміні світогляду - від теоцентричної (богоцентричної) перспективи Середньовіччя до антропоцентричної (людиноцентричної) перспективи. Розгляньмо детальніше інтелектуальні течії, які призвели до цієї трансформації.

Гуманізм. Культурний рух, який колись лежав в основі ренесансного мислення. Натхненні вивченням давньогрецьких і давньоримських текстів, гуманісти виступали за *studia humanitatis*- програму навчання, що зосереджувалася на граматиці, риторичі, історії, поезії та моральній філософії. На відміну від

середньовічної схоластики, яка надавала пріоритет богословським дослідженням, гуманізм оспівував людські досягнення та потенціал.

Серед його провідних діячів був Петрарка, якого часто називають “батьком гуманізму”, який виступав за повернення до класичних текстів за мудрістю та моральними настановами. Лоренцо Валла, інший провідний гуманіст, критично досліджував такі тексти, як “*Жертвоприношення Костянтина*”, використовуючи філологію, щоб оскаржити давні церковні претензії.

З точки зору впливу, гуманізм сприяв більш критичному і світському підходу до знання, підкреслюючи гідність людської істоти і цінність земного існування [16].

Натуралізм та емпіризм. Ренесансний натуралізм відійшов від абстрактних і символічних ідей середньовіччя. Він наголошував на спостереженні, експерименті та систематичному вивченні природи, у тісному зв'язку з науковим методом, що зароджувався.

Серед його основних досягнень - анатомічні замальовки та ретельні дослідження природних явищ Леонардо да Вінчі, які втілили цей емпіричний підхід, а також телескопічні спостереження Галілея, які кинули виклик геоцентричній космології та заклали основи сучасної астрономії.

Натуралізм об'єднав мистецтво і науку, а художники використовували емпіричні методи для досягнення більшої реалістичності у своїх роботах [46, с. 227].

Естетичні принципи. Епоха Відродження переосмислила художню творчість, поєднавши математичну точність з класичними ідеалами краси. Основними принципами були

Лінійна перспектива: розроблена Філіппо Брунеллескі, ця техніка зробила революцію в образотворчому мистецтві, створивши відчуття глибини та просторового реалізму.

Пропорції та гармонія: Натхненні Вітрувієм та класичною архітектурою, ренесансне мистецтво та будівлі підкреслювали баланс та симетрію.

Особистість у мистецтві: Портрет і дослідження людських емоцій стали центральними, відображаючи гуманістичні ідеали.

Секуляризм і релігійна реформа. Хоча релігія залишалася впливовою, ренесансна думка все більше досліджувала світські теми. Це було пов'язано з невдоволенням католицькою церквою, корупцією в її лавах і зростаючим інтересом до світових справ.

Епоха Відродження виникла не у вакуумі, а під впливом великих історичних подій та соціально-економічних перетворень.

Падіння Константинополя під владою Османської імперії стало поворотним моментом в інтелектуальній історії Європи. Грецькі вчені, які втекли з міста, привезли з собою багатство класичних рукописів, представивши Західній Європі раніше невідомі тексти [6]. Цей приплив знань відродив інтерес до античної філософії, науки та літератури, особливо в італійських містах-державах, таких як Флоренція.

Епоха Відродження була тісно пов'язана з економічним процвітанням пізньосередньовічної Європи. Зростання торгівлі, банківської справи та комерції призвело до появи заможного купецького класу, здатного спонсорувати митців, архітекторів та науковців. Багатство стимулювало меценатство, роблячи мистецтво та освіту доступними для ширшого загалу.

Чума, що охопила Європу в 14 столітті, мала глибокий вплив на соціальні структури. Масова загибель людей зруйнувала феодальну ієрархію та систему праці, що призвело до більшої соціальної мобільності та економічних змін. Ці зміни сприяли появі більш динамічного міського суспільства, яке сприяло розвитку ренесансної культури.

Рух Відродження був як культурним, так і інтелектуальним явищем. Він пронизав мистецтво, літературу, філософію та науку, залишивши незгладимий слід у європейській цивілізації.

Мистецтво Ренесансу відображало інтелектуальні течії того часу, зосереджуючись на натуралізмі, емоціях та людському досвіді, встановлюючи стандарти краси та техніки, які вплинули на наступні покоління митців.

Література епохи Відродження досліджувала людські емоції, індивідуальну ідентичність та земні проблеми, збагачуючи народні мови та підносячи їх до витончених засобів вираження.

Епоха Відродження також ознаменувалася відродженням класичної філософії, особливо праць Платона та Аристотеля, що посилювало ренесансний акцент на індивідуальній гідності та інтелектуальній свободі.

З точки зору наукових досягнень, ця епоха заклала основи сучасної науки через спостереження та експерименти.

Епоха Відродження була епохою трансформації, яка сколихнула європейське суспільство і мислення. Її теоретичні засади - гуманізм, натуралізм і секуляризм - кинули виклик середньовічним парадигмам і оспівували людський потенціал [5]. Укорінена в конкретних історичних і культурних контекстах, епоха Відродження побудувала міст між середньовічним і сучасним світом, залишивши у спадок інновації, творчість та інтелектуальні пошуки, які продовжують надихати.

1.2 Гуманістичний світогляд Відродження та його вплив на літературу

Падіння середньовіччя розпочалося у 15 столітті. Не випадково цей час називається періодом великих змін, але для багатьох істориків межею, що відділяла один період від іншого, стала англійська буржуазна революція, під час якої було знищено стару політичну систему і відкрито широкий шлях для подальшого розвитку капіталістичного ладу.

Однак починаючи з 15 століття були закладені основи сучасної західноєвропейської держави [21, с. 56]. Темпи зростання економіки прискорюються за рахунок технологічних інновацій. Великі територіальні відкриття зруйнували кордони західного світу і пришвидшили формування

загальноєвропейських і глобальних внутрішніх мереж. З'явився окремий соціальний тип - підприємці. Відбулися також зміни в релігії, літературі та мистецтві, які зруйнували середньовічну систему цінностей.

Ренесансний гуманізм зосередився на людині як на найвищій цінності, розглядаючи її як творця власної долі. Ці ідеї лягли в основу фундаментальних змін в літературі і сприяли появі нових жанрів, тим і підходів до зображення реальності.

Гуманізм як центральний аспект світогляду Відродження виник під впливом античних філософів і письменників, зокрема Арістотеля, Платона, Цицерона та Сенеки. Основні ідеї гуманізму можна підсумувати таким чином:

Людина стає центральною фігурою світу, а її розум і творчий потенціал визнаються головними джерелами прогресу. Гуманісти вважали, що через освіту людина може досягти самовдосконалення і зробити внесок у суспільне благо [52]. На відміну від середньовічної схоластики, яка підпорядковувала науку релігії, гуманісти шукали істину через раціональне мислення та досвід. Література та мистецтво звільняються від суворих релігійних рамок, отримуючи більше свободи для дослідження людських почуттів, індивідуальності та краси природи.

Гуманістичні ідеї проникли у всі аспекти літературної творчості, змінивши її тематичний та жанровий спектр. Найважливішими рисами літератури Відродження стали:

1. **Зображення людських почуттів та індивідуальності.** Герої творів стають багатограними, а їхні переживання та внутрішній світ – головним об'єктом зображення. Наприклад, у творчості Вільяма Шекспіра спостерігається глибокий аналіз людських емоцій і моральних дилем [24].

2. **Секуляризація тем.** Релігійні мотиви відступають на другий план, поступаючись місцем мирським темам – кохання, природі, дружбі. Цей підхід яскраво представлений у поезії Франческо Петрарки.

3. **Відродження античних жанрів.** Гуманісти відновили інтерес до античних форм, таких як трагедія, комедія, епос, а також розвинули нові жанри, наприклад, сонет [24].

4. **Розвиток народних мов.** Якщо у Середньовіччі домінувала латина, то гуманісти сприяли розвитку літератури народними мовами. Це зробило твори доступнішими для широкого загалу. Данте Аліг'єрі, автор "Божественної комедії", писав італійською, а Сервантес, автор "Дон Кіхота", – іспанською.

Приклади впливу

Одними з найяскравіших прикладів впливу гуманізму Відродження на літературу є творчість таких авторів:

1. **Джованні Боккаччо:** Його *"Декамерон"* оспівує людське життя у всіх його проявах, зображуючи і комічні, і трагічні аспекти людської природи.

2. **Франсуа Рабле:** Його роман "Гаргантюа і Пантагрюель" став маніфестом віри у розум, свободу думки та радість пізнання.

3. **Мігель де Сервантес:** У "Дон Кіхоті" письменник досліджує конфлікт між ідеалізмом і реальністю, розкриваючи складну природу людського існування.

Гуманістичний світогляд Відродження став основою для розквіту літератури, яка, зберігаючи зв'язок з античними традиціями, водночас прагнула відобразити сучасну людину з її почуттями, думками і прагненнями [26, с. 115]. Саме у цей період література отримала нові інструменти для дослідження людської природи, що вплинуло на розвиток європейської культури в цілому.

1.3 Франсуа Рабле і його творчість як відображення ідей Ренесансу

Франсуа Рабле - французький письменник епохи Відродження, чие життя сповнене таємниць і несподіванок.

Звичайно, біографія філософа-ченця-письменника епохи Відродження

давно обросла колосальною кількістю легенд і анекдотів, і вже складно зрозуміти, що з них - правда, а що - вигадка. Французи називають Рабле власним Ходжою Насреддином: з кожної неприємної історії, будь то правда чи вигадка, Рабле виходив спритно і з гідністю, не залишаючи дурнуватим противникам ні шансу на результат справи в їх користь.

Вважається, що Рабле народився наприкінці 15 століття в корчмі Ла Лампрей у Шиноні і був сином корчмаря, що, звичайно, сприяло його творчому розвитку та ентузіазму. Дехто стверджує, що його батько, ймовірно, був власником цього будинку на вулиці Лампре, який згодом був перетворений на шинок. Також висловлювалися різні припущення, що його батько був фармацевтом, але він не практикував жодної з цих професій [26]. Сучасні дослідження спростували попередні припущення і зруйнували розповсюджені легенди. Насправді його батько, Антуан Рабле, був адвокатом.

Франсуа Рабле, самоучка, втілення тверезості і патріарх Святого острова, вважав свою батьківщину землею Бальзака і Декарта, садом Франції, країною квітучої виноградної лози, називаючи її "країною корів" і вихваляючи Шинон як стародавнє і дуже відоме місто.

Автора уявляють незграбним, пізньосередньовічним дурнем, який залишив у спадок людству велику колекцію анекдотів і димних оповідань про бурхливі вакханалії, а не людиною, яка викопала справжній колодязь енциклопедичних знань і дала цінне уявлення про настрої та характер свого часу. Почуття гумору Рабле не можна знайти у випадковій ненормативній лексиці. Лорд Бекон назвав Рабле "великим блазнем Франції", а Колрідж писав, що Рабле, безсумнівно, був одним з найглибших і найсміливіших мислителів свого часу, і ставив його в один ряд з великими творчими умами, такими як Шекспір, Данте і Сервантес. Він жив у період переходу від Середньовіччя до раннього Відродження і відображав світогляд більш освічених людей, їхню жагу до знань і нетерпіння до пригнічення та обмежень, які довгий час сковували діяльність людського розуму [27, с. 159]. Він був

представником раннього ренесансного гуманізму в найширшому сенсі, який рішуче виступав проти середньовічного аскетизму, незважаючи на небезпеку. Він грубий, але це здорова грубість, хоча він жахливо жартує, навіть коли сперечається про етику, богослов'я, політику, освіту чи будь-яку іншу серйознішу проблему сучасності. Він викрив хаотичну уяву і чуттєвість людини. Рабле був по суті вченим і спілкувався з найвидатнішими людьми свого оточення. Прагнення до знань було метою його життя. Оскільки він був доктором медицини, хоча медицина навряд чи була для нього зовнішньою оболонкою, його книги сповнені найдивніших і найхімерніших видів медичної практики, і оскільки він був ченцем і священником, певною мірою юристом, дипломатом, класиком, любителем людини і природи, він був сповнений здорового глузду і проникливого погляду на своє оточення. Він викував потужну зброю проти помилки середньовічної освіти, в якій словниковий запас його епохи занадто малий для нього, і він змушений вигадувати слова і вдаватися до найхімерніших прийомів, щоб задовольнити лють свого розуму і свою дивовижну багатослівність [41, с. 76].

Доба Відродження у Франції часів Франсуа Рабле характеризувалася значними культурними, соціальними та інтелектуальними зрушеннями. Франція після завершення Столітньої війни поступово стабілізувалася під владою сильних монархів, таких як Франциск I, який активно підтримував ідеї гуманізму, мистецтво та освіту.

Гуманістичні ідеї поширювалися завдяки контакту з Італією, центром європейського Відродження. Французькі мислителі, митці та вчені переймали ідеї про гідність людини, силу розуму, необхідність освіти та нове розуміння світу, засноване на антикласичних ідеалах.

У цей час було засновано низку навчальних закладів, а друкарство, яке стало доступним у Франції в XV столітті, сприяло широкому поширенню нових знань. Література, живопис, архітектура та наука розвивалися завдяки фінансовій підтримці королівського двору та аристократії.

Франсуа Рабле жив і творив у добу, коли католицька церква переживала кризу, викликану Реформацією. У його творчості відображено критику церковної корупції, вузьколобості духовенства та суспільних забобонів. Його роман "Гаргантюа і Пантагрюель" увібрав у себе дух епохи – поєднання гумору, сатири, гуманістичної іронії та віри в людину.

Рабле був переважно сатириком, проте деякі письменники з цим не погоджувалися, бо Рабле виніс з свого потягу до античної культури деяку повагу до двох або трьох основних принципів суспільного устрою, – до сім'ї, до батьківської влади і до власності. Але хоча Рабле і не висміював все без винятку, такі винятки були рідкісні.

"Бахтін виділив три основних види форм прояву й вираження народної сміхової культури:

1. обрядово-видовищні форми (свята карнавального типу, різні майданні сміхові дієства та ін.);
2. словесно-сміхові (у тому числі пародійні) твори різного роду: усні й письмові, на латині й на народних мовах;
3. різні форми й жанри фамільярно-майданного мовлення (лайки, божіння, клятва й ін.) – всі вони відбивають єдиний сміховий аспект миру й тісно взаємозалежні " [27 с. 88].

Відродження у Франції було часом створення нових університетів, розбудови бібліотек і появи нових інтелектуальних центрів, таких як Школа Фонтенбло. Ці процеси перетворили Францію на один із культурних центрів Європи.

Твори Рабле читають не всі, настільки він часто світський, але його читають як гуманіста, вчителя моралі і популяризатора суспільства; як блискучого сатирика цінуючи його оригінальну дотепність; як оповідача химерних історій, багато з яких суперечать його незвичайній мові і любові до слова; за сміховинні ексцентризми і за цікаві проблеми - літературні, медичні, юридичні та алегоричні, - які пропонують його твори.

Соціально-філософські погляди Франсуа Рабле були проникнуті глибоким гуманізмом і направлені на захист свободи, освіти та розуму. Його твори, в яких він піддавав критиці соціальні та релігійні догми, представляв на суд читача утопічні ідеї щодо гармонійного устрою суспільства та сатирично висміював суспільну несправедливість, є актуальними і сьогодні. Через гумор та алегорію Рабле показав, що можна не лише розважати, а й повчати та надихати суспільство на розвиток.

Рабле був типовим представником ренесансного гуманізму [25]. Його твори ставлять людину в центр світобудови і визнають її інтелект, свободу вибору та прагнення до знань найголовнішими двигунами суспільного прогресу.

У *“Гаргантюа і Пантагрюелі”* автор іронічно, але водночас глибоко демонструє значення виховання освіченої, вільної та моральної особистості, здатної впливати на долю світу. Автор також іронізує над релігійними заборонами Середньовіччя, забобонами та авторитетом церкви. Однак його критицизм спрямований не проти релігії як такої, а радше проти інституційної церкви, яка, на його думку, заважає розвиткові науки і культури. Наприклад, в описі монастиря Телема (у вигаданому світі роману) Рабле дає альтернативну модель духовного життя, засновану на свободі та саморозвитку, що ґрунтується на свободі та самовдосконаленні. У знаменитому монастирі Телема, девіз якого - *“Роби, що хочеш”*, Рабле уявляє собі життя суспільства, в якому кожна людина діє згідно з власним уявленням про добро. Це утопічна модель гармонійного суспільного співіснування, вільного від обмежень авторитарних режимів [11].

Рабле був глибоко переконаний у важливості освіти. У своєму творі *“Гаргантюа і Пантагрюель”* він детально розповідає про реформу освіти: відмову від схоластики на користь здобуття практичних знань та гармонійного розвитку фізичних і душевних якостей. Його погляди на освіту включають сучасну концепцію навчання, спрямовану на розвиток самостійного мислення.

Рабле використовує гумор і сарказм для критики феодального ладу та корумпованості середньовічних аристократії і бюрократії. Через гіперболізацію та

абсурдні моменти автор розкриває вади суспільних відносин і закликає до їхнього виправлення. Сцени війни між Гаргантюа та Пікрохолом, наприклад, ілюструють безглуздість політичних конфліктів та непотрібність феодального устрою.

У своїх творах Рабле підкреслює значимість наукових знань і наукових відкриттів. Він бачив прогрес як головний засіб вдосконалення суспільства і закликав до синтезу науки і гуманізму, який вважав основою для побудови майбутнього.

Класична культура та середньовічна література мали значний вплив на світогляд Франсуа Рабле і надали його творам багатозаровості та глибини. З античності Рабле перейняв ідеї гуманізму, прагнення до гармонії між тілом і розумом, а також віру в силу власного духу. Про його інтерес до давньої філософії свідчать постійні звернення до ідей Платона, Аристотеля, Епікура та стоїків. Вплив античної літератури помітний у його схильності до сатири та іронії, що сходить до джерел Горация та Лукіана. Для Рабле античний світ був взірцем, який надихав його на переосмислення сучасної йому дійсності [25].

Це особливо помітно в його романі *“Гаргантюа і Пантагрюель”*, в якому герої Рабле втілюють ідеали фізичної та духовної довершеності, притаманні давнім уявленням про рівновагу між людиною і природою. Водночас книги Рабле сповнені античної атрибутики, від міфологічних сюжетів до класичних алегорій. Вся будова його текстів нагадує діалог, близький за формою до античного дискурсу.

Хоча Рабле критикував середньовічну літературу, вона також мала значний вплив на його творчість. По-перше, з точки зору жанрових традицій. Героїчний епос і лицарські романи Середньовіччя стали джерелом для створення гумористичних сцен і пародій. Рабле висміює середньовічні ідеали середньовічного аскетизму, водночас використовуючи їх для сатири на тодішнє суспільство. Його твори є своєрідною пародією на лицарів, монахів та феодалів.

На творчість Рабле також мали вплив середньовічні фарси та фабліо - короткі гумористичні оповідання, що висміювали людські вади [41, с. 243]. Ця традиція

дозволила йому створити унікальну тональність своїх творів, в яких зухвалий гумор співіснує з глибокими філософськими ідеями. Середньовічна схоластика також була складовою його культурного досвіду, але Рабле ставився до неї критично, заперечуючи її догматизм і закликаючи до вільного здобуття знань [50, с. 140].

Класична культура вплинула на гуманістичні ідеї та образи Рабле, а середньовічна література дала йому основу для сатири та пародій. Обидва джерела породили унікальне поєднання елементів класики та модерну у творчості Рабле, що зробило його одним з найяскравіших письменників епохи Відродження.

1.4 Вплив античної культури та середньовічної літератури на світогляд Рабле

Франсуа Рабле, один з найвидатніших представників епохи Відродження, зазнав сильного впливу античної культури та літератури середньовіччя, які сформували його неповторний погляд на світ. Ці два впливи лягли в основу його творів і породили різноманітність його ідей та художньої уяви. На перехресті двох епох, де він успадкував духовну спадщину античності та середньовіччя і переосмислив її крізь призму ренесансної гуманістичної думки, Рабле побачив, як його світогляд формується під впливом глибоких культурних змін, що дозволило йому створити неповторну філософсько-художню систему, в якій поєднуються сатира, алегорія, утопічна думка та енциклопедичне багатство знань [51, с. 24].

Для Рабле античність була не лише джерелом натхнення, але й засобом критики сучасного йому суспільства. Він захоплювався ідеями свободи, розумного і природного порядку, які знайшли яскраве відображення в його творах. Платонівські та аристотелівські концепції гармонії між розумом, почуттями та тілом відображені в образах його головних героїв Гаргантюа та Пантагрюеля. Ці образи уособлюють ідеал вільної людини, яка тяжіє до знань, розуміє сенс освіти і живе за всіма законами природи.

Рабле також перейняв від античності космополітичну думку про те, що всіх людей об'єднує спільна природа, що відобразилося в його критиці вузьколюбості, догматизму і фанатизму [47]. Наприклад, в його описі монастиря Телема простежується вплив древніх утопій, а також інтерпретація ренесансного світогляду, що базується на свободі волі та самовдосконалення.

Антична міфологія та література стали основою для численних алегорій і символів у творах Рабле. Він часто звертається до символів античних богів і героїв, вкладаючи їх у певний сатиричний контекст. Це не лише надає його творам глибини, але й справляє враження культурного діалогу між давниною та сучасністю.

Хоча Рабле критикував багато явищ середньовічного суспільства, він не зміг уникнути впливу літературної та розумової традиції свого часу. Його критика середньовічної схоластики не означає, що він повністю її відмовився від неї. Навпаки, Рабле був добре знайомий зі схоластичною методологією, оскільки здобув освіту в монастирі [45, с. 333]. Він користується її методами, такими як діалектичний аналіз, але для того, щоб висміяти догматизм і неприродність, притаманну схоластичній філософії.

Важливе враження на творчість Рабле справили літературні жанри Середньовіччя, особливо лицарський роман. Він взяв класичні оповіді про лицарські подвиги і трансформував їх у гротескную картину, яка показує безглуздість ідеалізованих представлень про героїзм. У сценах битв і подорожей Гаргантюа і Пантагрюеля Рабле висміює зразкові сюжети середньовічної літератури і вказує на те, наскільки вони далекі від реального життя.

Окремої згадки вартий вплив середньовічних фарсів, під враженням від яких Рабле сформував свій сатиричний стиль [36, с. 739]. Гумор, грубий комізм і карикатурне змалювання повсякденного життя та соціальних структур стали важливими елементами його текстів. На відміну від простих фарсів, Рабле додав їм

філософську складову і перетворив грубий гумор на могутній інструмент соціальної критики.

Рабле також зазнав впливу середньовічних алегоричних робіт, таких як “*Роман про Троянду*”. Однак він удосконалив ці традиції, використовуючи алегорію для сатиричного викриття утопічних ідей та зображення людської природи. У своїх творах Рабле створює алегоричні образи на кількох різних рівнях, де кожна з частин можна трактувати як філософську розповідь, сатиричну критику чи комічну сцену.

Джерелом натхнення для Рабле була антична культура, яка ставила людину в центр всесвіту і проголошувала гармонію між тілом, розумом і душею. Цей ідеал, який можна знайти у філософії Платона, Аристотеля та стоїків, пронизує всі частини “*Гаргантюа і Пантагрюеля*” .

Персонажі Рабле, Гаргантюа і Пантагрюель, втілюють у собі античний ідеал гармонійної особистості. Вони сильні, розумні, освічені, прагнуть відкривати світ і радіти життю [23]. Сцени тренувань Гаргантюа, наприклад, яскраво демонструють античну педагогічну філософію всебічного розвитку: фізичні вправи в поєднанні з наукою, мистецтвом і спостереженням за природою. Такий підхід відповідає ідеям античних педагогів, таких як Цицерон і Квінтіліан, які вважали, що людина є найдосконалішою, коли вона розвиває всі свої здібності.

Рабле також захоплювався античною ідеєю свободи як основи щасливого життя. Ця формула втілює античну ідею етичної свободи: людина, що живе в злагоді з природою і розумом, здатна приймати правильні рішення без стороннього примусу.

На відміну від гармонійного уявлення античності, середньовічна культура розглядала людину як грішну істоту, що потребує постійного духовного очищення і каяття. Важливими чеснотами вважалися аскетизм і відмова від мирських насолод. Тогочасна література часто описувала героїв, які жертвували власними бажаннями заради вищої мети - спасіння душі [37].

Рабле критикував ці ідеї. У своїх творах він висміює середньовічний аскетизм і суворі суспільні правила, які обмежують людей. Наприклад, образи ченців у *“Гаргантюа і Пантагрюелі”* змальовані в гротескній манері. Ритуали та монастирські правила зображені безглуздими і далекими від реальних потреб людей.

Водночас Рабле зберігає деякі ознаки середньовічної культури, наприклад, увагу до моральних проблем, яку він приділяє моральним дилемам [53]. Він не відкидає християнську духовність, але намагається позбавити її догматизму і формалізму. У цьому розумінні його світогляд можна розглядати як місток між середньовічною ідеєю покори та античною концепцією свободи.

Найбільшим досягненням Рабле є те, що він не лише черпав елементи з античної та середньовічної традицій, але й узагальнював їх, створюючи новий культурний витвір. У його творах антична ідея гармонії переплітається з середньовічним гротеском, а ренесансний гуманізм стає способом критики як середньовічного міщанства, так і сучасного суспільного устрою. Його творчість є зразком того, як можна переосмислити традиції і перетворити їх на підґрунтя для культурного оновлення [27, с. 227].

Таким чином, вплив античної культури та середньовічної літератури на світогляд Франсуа Рабле є двояким і взаємодоповнюючим. Античність дала йому філософську основу, ідеї свободи та розумності, а Середньовіччя - стилістичні та жанрові засоби, які він майстерно застосував у своїх творах для створення сатири над суспільством та вираження власного бачення гармонійного майбутнього.

1.5 Сучасні ціннісні орієнтири та ідеї Ренесансу у творчості Рабле

Епоха Відродження залишила глибокий слід у розвитку європейської культури, суспільства та філософії, а також сформувала основу для багатьох сучасних цінностей. Ідеї цього періоду, що виникли в 1300-1500-х роках, вийшли значно далі за межі свого часу та продовжують впливати на сучасність. Багато з тих

цінностей, які ми сьогодні вважаємо загальнолюдськими, з'явилися на світ з гуманістичних ідеалів епохи Відродження [22, с. 101].

1. Людина як найвища цінність

Епоха Відродження дала початок гуманістичному баченню людини як найвищої цінності у світі. Людина, її розум, творчість і свобода стали основними орієнтирами культури і науки. У працях таких мислителів, як Піко делла Мірандола (*“Промова про гідність людини”*), стверджувалося, що людина має божественний дар самовизначення.

У наш час ця ідея перетворилася на ідею прав людини, в якій свобода особистості, рівність і гідність є основоположними принципами. Гуманістичні уявлення також вплинули на розвиток демократичних інституцій та систем освіти, які спрямовані на сприяння цілісному становленню особистості [1, с. 86]. У сфері психології та культури основний акцент робиться на самоактуалізації, праві робити власний вибір і можливості вільного розвитку.

2. Наука і раціональність

Одним з найважливіших здобутків епохи Відродження було звільнення науки від впливу релігійних догм. Такі постаті, як Коперник, Галілей, Кеплер і Леонардо да Вінчі започаткували нову еру наукових знань, заснованих на досвіді, експериментах і логіці. Саме в цей час були закладені основи наукового методу, що сформували сучасний світогляд.

Сучасна наука ґрунтується на цих ренесансних ідеях. Наприклад:

Емпіричні дослідження, започатковані в епоху Відродження, є основою сучасних технологій, медицини та природознавства.

Критичне мислення, яке отримало своє визнання завдяки мислителям епохи Відродження, сьогодні є невід'ємною частиною освіти. Воно дозволяє людям аналізувати інформацію, розв'язувати проблеми та приймати обґрунтовані рішення.

Технологічні інновації (штучний інтелект, гена інженерія) базуються на ренесансній вірі в людський розум і прогрес [22, с. 14].

3. Освіта та саморозвиток

Гуманісти епохи Відродження сформувавши нову концепцію освіти, яка полягала у розвитку розуму, моралі та фізичних якостей людини. Вони вважали, що освіта - це ключ до гармонійного життя і заохочували до вивчення літератури, мистецтва і науки.

У сучасному світі ця ідея втілена в концепції навчання впродовж життя. Люди більше не обмежені рамками формальної освіти - доступ до інформації та технологій робить можливим навчання впродовж усього життя. Наприклад:

Онлайн-платформи відкривають широкі можливості для дослідження будь-якого предмету [1, с. 63].

Сучасні освітні моделі підкреслюють необхідність багатопрофільного підходу до знань, що нагадує ренесансне злиття наук і мистецтв.

4. Свобода творчості

Епоха Відродження була періодом мистецького піднесення, коли такі митці, як Леонардо да Вінчі, Мікеланджело та Рафаель, мали змогу досліджувати нові способи самовираження без жорстких обмежень. Мистецтво стало засобом розкриття унікальності людини і світу.

У сучасному світі свобода креативності є фундаментом для культурного розвитку. Вона проявляється, наприклад, у:

Поширенні цифрових технологій, що робить творчість загальнодоступною.

Вільному розвитку таких нових художніх напрямків, як цифрове мистецтво, кіберпанк чи екологічний дизайн.

Цей принцип також розповсюджується на свободу вираження поглядів, що дозволяє людям висловлювати свої думки та ідеї, не боячись переслідувань [5].

5. Гармонія між природою і людиною

Для мислителів епохи Відродження природа була для них джерелом натхнення та знань. Леонардо да Вінчі, наприклад, вивчав феномени та механізми природи, щоб краще зрозуміти їхній можливий вплив на людину. Вони вважали, що

люди повинні жити в злагоді з природою, вивчати її закони і застосовувати їх у своєму житті.

Сучасний світ прийняв цю ідею як основоположний принцип екологічного мислення. Наприклад:

Сталий розвиток: спроба створення таких економічних систем, які не завдають шкоди природі.

Екологічний активізм: боротьба за захист природи та боротьба зі зміною клімату [10].

Розвиток технологій, що базуються на принципі біомімікрії (використання природних моделей для створення інновацій).

Таким чином, сучасний світ є продовженням пошуку гармонії, який розпочався з епохи Відродження.

6. Утопічні ідеї та соціальна справедливість

Мислителі епохи Відродження, створили свої ідеальні суспільства рівності, свободи та гармонії. Їхні утопії стали не лише мрією, а й орієнтиром для багатьох соціальних рухів.

Сьогодні ці ідеї знаходять своє відображення, наприклад, в ідеалах Європейського Союзу:

Боротьба за права людини, рівність статей, расову та соціальну справедливість.

Розвиток демократії та громадських інститутів для забезпечення рівності та правової держави [5].

Прагнення до більш чесного суспільства через такі ініціативи, як суспільний договір або концепція універсального базового доходу.

Ідеї Відродження створили підґрунтя для багатьох сучасних цінностей та орієнтирів. Гуманістична ідея людської особистості, віра в силу розуму, прагнення досягти гармонії з природою та мрія про ідеальне суспільство є невід'ємною частиною сучасного світу [17, с. 80]. Ця ренесансна спадщина нагадує нам про те,

наскільки важливими є культура, освіта та наука як інструменти людського розвитку .

1.5.1 Паралелі між ідеями Рабле та сучасними цінностями

Гуманістичний світогляд Рабле, його іронічність та філософське осмислення людської природи дали початок сучасним цінностям, таким як свобода людини, право на науку, науковий прогрес та соціальна справедливість. Давайте подивимося, як ідеї Рабле резонують із сучасними настановами [22, с. 433].

1. Особиста свобода та самовираження

Рабле вважав свободу людини фундаментальною умовою сталого розвитку. У своєму романі *“Гаргантюа і Пантагрюель”* він описує образ монастиря Тельмело з девізом *“Роби, що хочеш”* . Це гасло не закликає до анархії, а відображає ідею внутрішньої свободи, заснованої на освіті, моралі та розумінні добра.

У сучасному світі ця ідея знайшла своє втілення в концепції прав людини. Свобода особистості є основою для функціонування демократичних інститутів, розвитку культури та мистецтва [11, с. 156]. Наприклад:

Свобода слова та самовираження, яка дозволяє кожному відкрито висловлювати свої думки, перекликається з вірою Рабле у необхідність особистої свободи.

Толерантність і різноманітність у нинішньому суспільстві також відображають його ідею щодо поваги до вибору і свободи інших людей.

2. Освіта як інструмент сталого розвитку

У своїх творах Рабле критикував середньовічну наукову систему освіти, яка зосереджувалася на заучуванні правил. На його думку, освіта має бути практичною, різнобічною і спрямованою на розвиток інтелектуальних і фізичних здібностей. Як і Гаргантюа, його герої навчаються через досвід та взаємодію з реальним світом, а не лише читаючи книжки [8 с. 246].

Ця ідея стала основою для сучасної освітньої системи:

Освіта 21 століття зосереджена на формуванні критичного мислення, креативності та інноваційності.

Концепція навчання протягом усього життя віддзеркалює віру Рабле у безперервний розвиток людини.

Практичні методи навчання, такі як STEM (наука, технології, інженерія, математика), також відображають його ідеї [18].

3. Наука і прогрес

Рабле був великим прихильником науки і розумного пізнання світу. Його твори засвідчують постійну зацікавленість природознавством, медициною, астрономією та іншими науками. Він вірив, що наука - це шлях до покращення світу і, водночас, шлях до досягнення щастя.

На цих же принципах базується сучасне суспільство:

Від медицини (вакцини, генетика) до освоєння космосу - науковий прогрес є рушієм сучасної цивілізації [22, с. 127].

Віра Рабле в раціональність віддзеркалює сучасну позицію критичного мислення у вирішенні глобальних проблем, таких як зміна клімату чи енергетична криза.

4. Гумор і соціальна критика

Рабле вміло використовував засоби сатири і гротеску, щоб пролити світло на соціальні та політичні проблеми свого часу. У *“Гаргантюа і Пантагрюелі”* він насміхався над корупцією, безглуздістю феодального ладу, святенництвом церкви і науковими постулатами схоластів. Його гумор був як інструментом критики, так і засобом донесення важливих гуманістичних ідей.

У сучасній культурі сатира активно використовується для обговорення соціальних проблем:

Сатира Рабле звучить у комедійних програмах, політичних мемуарах і комедіях, що висвітлюють недоліки системи [3, с. 104].

Свобода ЗМІ та можливість відкрито критикувати владу відображають ідею Рабле про те, що гумор може бути могутнім інструментом для змін.

5. Соціальна справедливість та утопічні ідеї

Монастир Телема у *“Гаргантюа і Пантагрюелі”* є не лише символом свободи, але й зразком ідеального суспільства, заснованого на гармонії, співпраці та рівності. Рабле подає утопічне бачення суспільства, в якому люди діють відповідно до своєї совісті та здорового глузду, без примусу та гноблення.

Ця утопічна мрія відповідає сьогоднішнім прагненням до соціальної справедливості:

Боротьба за рівні права незалежно від статі, раси чи соціального статусу є своєрідним продовженням раблезіанського гуманізму [7].

Утопічні ідеї Рабле можна порівняти з сучасними ініціативами, такими як еко-клуби, кооперативи або соціальні проекти, націлені на створення сталих товариств.

6. Гармонія між природою і людиною

Зосередженість Рабле на природі, її красі та багатстві резонує з сучасними ідеями екологічного мислення. Він наголошував на важливості жити в гармонії з природою, вивчати та поважати її закони.

Сьогодні ця ідея виражається, наприклад рух за стійкий розвиток, який має на меті створити економічні системи, що враховують екологічні потреби.

Технології біомімікрії, які імітують природу для вирішення технічних і соціальних проблем.

Екологічний активізм, який виступає за збереження природних ресурсів Землі, поновлення екосистем та боротьбу зі зміною клімату.

Загалом ідеї Франсуа Рабле дуже актуальні, вони відображають багато цінностей 21 століття: свободу особистості, бажання отримати освіту, віру в науковий прогрес, турботу про природу та ідеї соціальної справедливості [8, с. 250].

Його гуманістичний світогляд, що базується на вірі в розум, творчість і гармонію, як і раніше надихає нас на переосмислення старих соціальних моделей і пошук нових шляхів розвитку людства.

У сучасному суспільстві свобода є однією з найбільших цінностей, що визначають характер життя кожної людини. Вона дозволяє кожному обирати власний шлях, висловлювати власну думку, слідувати власним переконанням і розвиватися в обраному напрямку. Сьогодні свобода є не лише індивідуальним правом, але й невід'ємною частиною культурного та соціального порядку. Вона закріплена в законі, але також підтримується новітніми технологіями, які забезпечують доступ до інформації, глобальну комунікацію та можливість самовираження на будь-якій платформі [22, с. 12].

Самовираження стало важливим проявом свободи. Воно дозволяє людям розкривати свій внутрішній світ і ділитися своїми думками, талантами і переконаннями з іншими. Сьогодні ми бачимо, як ця цінність реалізується у всіх видах творчості, від мистецтва і літератури до особистих блогів і соціальних мереж. Самовираження також тісно пов'язане з розвитком індивідуальності: люди хочуть бути почутими, висловлювати свій унікальний погляд на світ. Сучасні технології зробили це доступним для всіх - кожен може знайти свою аудиторію, незалежно від соціального статусу чи географічного розташування.

Бажання вдосконалюватися стало природним наслідком свободи та самовираження. Люди все більше усвідомлюють важливість постійного вдосконалення, навчання та відкриття нових можливостей. У світі, що швидко змінюється, де інформація та технології оновлюються щодня, здатність до вдосконалення є не просто бажанням, а необхідністю [3, с. 44]. Курси, тренінги, освітні програми та онлайн-доступ до знань роблять самовдосконалення доступним для кожного.

Водночас бажання вдосконалюватися виходить за межі професійної сфери. Люди все більше уваги приділяють емоційному інтелекту, психічному здоров'ю та

духовним практикам. Це прагнення знаходить своє відображення в сучасній культурі, яка підтримує ідею гармонійного розвитку особистості. Популярність психології, медитації, спорту та творчих занять свідчить про те, що люди шукають не лише успіху, а й внутрішньої рівноваги.

Цінність свободи і прагнення до самовираження впливають на все суспільство. Вони створюють атмосферу толерантності, взаємоповаги та співпраці. У багатьох суспільствах свобода стала основою для боротьби за рівність і права всіх людей, незалежно від статі, раси чи соціального статусу. Свобода також допомагає долати кордони між культурами та розвиває ідею глобальної спільноти [11, с. 56].

У сучасному суспільстві свобода, самовираження і прагнення до самовдосконалення є основою для того, щоб кожен міг знайти своє місце, вільно обирати і водночас нести відповідальність за власний розвиток. Ці цінності формують не лише особисте життя, але й соціальні та культурні процеси, роблячи світ більш відкритим, толерантним і гармонійним.

Паралелі між ренесансними ідеями Франсуа Рабле в романі “Гаргантюа і Пантагрюель” та ціннісними орієнтирами сучасної особистості мають глибокий зміст, оскільки твір Рабле, попри його сатиричний характер, порушує універсальні теми, які залишаються актуальними й сьогодні. Нижче наведено ключові паралелі:

1. Освіта та саморозвиток

У Рабле: Ідеал всебічно освіченої людини (образ Гаргантюа, якого виховують за гуманістичними принципами), наголос на розвитку критичного мислення, прагнення до знань і науки. Автор критикує застарілі методи навчання і закликає до осмисленої та творчої освіти.

Сьогодні: Освіта та саморозвиток залишаються базовими цінностями сучасної особистості. Людина XXI століття шукає можливості для безперервного навчання, підкреслюючи важливість міждисциплінарного підходу, адаптивності та творчості в умовах глобалізації.

2. Критичне мислення та свобода вибору

У Рабле: Критика догматизму, забобонів і нав'язаної ідеології. Гротескний стиль роману допомагає розкрити абсурдність сліпої віри в авторитети чи стереотипи (наприклад, сцена з суперечками богословів).

Сьогодні: Сучасна особистість цінує можливість аналізувати, ставити під сумнів авторитети та приймати власні рішення. В умовах інформаційного перевантаження критичне мислення стало життєво необхідним для формування незалежної думки.

3. Толерантність і відкритість до нового

У Рабле: Роман містить мотиви мультикультурності, особливо в описах подорожей та взаємодії героїв із різними народами та звичаями. Автор відстоює думку, що нові знання та досвід сприяють збагаченню особистості.

Сьогодні: Толерантність до іншості, відкритість до різних культур і традицій — це ключові риси сучасного громадянина глобального світу. Уміння інтегрувати чужий досвід і знання є запорукою особистісного та професійного зростання.

4. Фізичне та духовне здоров'я

У Рабле: Гармонія між тілесним і духовним (гасло "у здоровому тілі — здоровий дух") проходить червоною ниткою через роман. Герої насолоджуються життям, їжею, фізичними вправами, але не забувають про інтелектуальний розвиток.

Сьогодні: Здоровий спосіб життя, баланс між роботою та відпочинком, популярність практик майндфулнесу та увага до ментального здоров'я стали важливими цінностями сучасності.

5. Гуманізм і моральні принципи

У Рабле: Ідеали гуманізму в романі проявляються через акцент на гідності людини, її здатності до вдосконалення та пошук істини. Рабле наголошує на моральній відповідальності особистості перед собою та суспільством.

Сьогодні: Гуманістичні цінності, такі як права людини, рівність, справедливість, екологічна свідомість, становлять ядро сучасних ціннісних

орієнтирів. Люди прагнуть гармонії з природою, суспільством і власним внутрішнім світом.

6. Гумор і самоіронія

У Рабле: Гумор і гротеск слугують засобами саморефлексії та критики. Вони допомагають подолати страх перед авторитетами та подивитися на себе і світ з боку.

Сьогодні: Уміння зберігати почуття гумору і сприймати життя легше — важлива риса сучасної людини, особливо в умовах стресу та постійних змін.

1.5.2 Роль освіти та критичного мислення в сучасному суспільстві, порівняльний аналіз освітніх концепцій Рабле і сьогодення

Освіта завжди була одним із ключових факторів розвитку суспільства, відображаючи його цінності, ідеали та погляди на людину. В епоху Відродження, за часів Франсуа Рабле, освіта пережила глибоку трансформацію, перехід від схоластичної середньовічної науки до гуманістичних ідеалів. Цей період характерний критикою на адресу догматичного підходу до знань, що панував у середньовічних університетах, і прагненням створити нову освітню систему, яка б розвивала людину як цілісну, гармонійну істоту. У своїх творах Рабле яскраво іронізував над недоліками старої системи, яка базувалася на механічному зазубрюванні текстів і повазі до авторитетів, і висунув ідею освіти, орієнтованої на практичність, свободу мислення та розвиток особистості [19, с. 110].

Сучасна освіта, хоч і пройшла величезні зміни з часів Рабле, продовжує залишатися провідником подібних ідей. Вона також має на меті сприяти критичному мисленню, загальному розвитку особистості та адаптації до реального світу. Однак в умовах глобалізації, технологічного розвитку та інформаційної перенасиченості сучасна освіта стикається з новими викликами [38]. У 21 столітті знання змінюються так швидко, що класичної освітньої моделі вже недостатньо. Сьогодні освіта - це не просто передача інформації, а й навчання людей вчитися

впродовж усього життя, критично ставитися до інформації, працювати в команді та адаптуватися до змін.

Отже, освіта в часи Рабле і сьогодні має багато спільного, особливо в прагненні створити вільну і освічену особистість. Але вони відрізняються за обсягом, методами та засобами реалізації. Щоб зрозуміти роль освіти в різні періоди, важливо проаналізувати, як гуманістичні ідеї Рабле вплинули на сучасні підходи до навчання, і простежити розвиток цих ідей в контексті соціальних змін [43, с. 79].

Освітні концепції Франсуа Рабле

Франсуа Рабле у *"Гаргантюа і Пантагрюєлі"* висміяв середньовічну схоластику і запропонував інноваційний підхід до освіти. Основні риси його концепції:

1. Різнобічний розвиток

Рабле наголошував, що справжня освіта має охоплювати всі аспекти людського існування: інтелектуальний, моральний і фізичний.

Він показує, як Гаргантюа вивчає філософію, математику, мови, але також розвиває свої фізичні здібності через плавання, верхову їзду і навіть кулінарію.

Такий підхід формує гармонійну особистість, здатну не лише до мислення, а й до практичної діяльності.

2. Навчання через досвід

Рабле вважав, що знання повинні бути не відірваними від реальності, а практичними і застосовуваними в житті.

Гаргантюа і Пантагрюєль здобувають знання через спостереження природи, взаємодію зі світом і вирішення реальних завдань.

Цей метод підкреслює важливість не лише теоретичного навчання, але й практичного досвіду, що готує до реального життя.

3. Формування критичного мислення

Рабле критикував середньовічну схоластику за її схильність до догматизму. Він пропонував освіту, яка заохочує учнів до роздумів, запитань і пошуку власних відповідей.

У своїй творчості він показує важливість сумнівів і аналізу, а не сліпого прийняття авторитетних думок.

Для Рабле освіта — це не просто засвоєння знань, а вміння ставити запитання й шукати істину.

4. Роль мови

Рабле підкреслював важливість вивчення рідної мови поряд із традиційною латиною.

Це робило освіту більш доступною для широких верств населення, зменшувало дистанцію між елітною освітою і життям звичайних людей.

У сучасному контексті ця ідея перегукується з популяризацією багатомовності та міжкультурного навчання.

Сучасна освіта: основні принципи

Сьогодні освіта розвивається в умовах глобалізації, швидкого технологічного прогресу та постійних змін у світі. Основні принципи сучасної освіти такі:

1. Роль критичного мислення

Критичне мислення стало ключовим компонентом сучасної освіти, адже сьогодні важливо не лише отримувати інформацію, але й вміти її аналізувати.

Сучасні учні навчаються ставити запитання, перевіряти достовірність інформації та розглядати проблему з різних точок зору.

Інтерактивні методи навчання, дискусії, дебати та проектна робота стимулюють розвиток аналітичних здібностей. Цей підхід перегукується з ідеями Рабле, який пропонував не заучувати знання, а розвивати здатність до їх осмислення.

2. Глобалізація освіти

Сучасна освіта стала глобальною, з доступом до інформації через Інтернет, масові відкриті онлайн-курси та міжнародні програми обміну.

На відміну від часів Рабле, сьогодні знання доступні практично кожному, незалежно від соціального статусу чи місця проживання.

Це відповідає гуманістичному ідеалу Рабле, який прагнув зробити освіту більш доступною для всіх верств суспільства.

3. Практичність знань

Сучасна освіта спрямована на формування компетенцій, які можна застосувати у реальному житті.

STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) та STEAM (з додаванням Arts) моделі навчання вчать дітей не лише теорії, але й практичному використанню знань.

У цьому контексті методи Рабле, які поєднували навчання та практичний досвід, залишаються актуальними.

4. Освіта як процес протягом життя

Ідея безперервного навчання (*lifelong learning*) є ключовим принципом сучасної освіти.

Сьогодні знання оновлюються дуже швидко, тому важливо мати здатність до постійного навчання.

Рабле у своєму романі показував, що людина повинна вчитися впродовж усього життя, вдосконалюючи себе.

5. Інклюзія та рівність у доступі до освіти

Сучасні освітні системи активно працюють над забезпеченням рівного доступу до освіти незалежно від статі, раси чи соціального статусу.

Це перегукується з гуманістичними ідеалами Рабле, який вірив у можливість інтелектуального розвитку для всіх.

Таблиця 1.1—Порівняльний аналіз

Аспект освіти	Рабле	Сучасна освіта
Ціль навчання	Гармонійний розвиток особистості: розуму, тіла, моралі.	Підготовка до адаптації в сучасному світі: критичне мислення, гнучкість, компетенції.
Методи	Навчання через досвід, інтеграція теорії й практики.	Інтерактивні методи, проектна діяльність, використання технологій.
Критичне мислення	Основа навчання: відхід від догматизму, здатність аналізувати й ставити запитання.	Ключова навичка: аналіз інформації, перевірка фактів, вирішення проблем.
Доступність освіти	Освіта для обраних, але з акцентом на поширення знань через рідну мову.	Глобалізація знань: онлайн-курси, доступність інформації для всіх.
Різнобічний розвиток	Поєднання наук, мистецтв і фізичного розвитку.	Інтеграція STEAM: природничі науки, мистецтво, соціальні науки й фізичне виховання.

Освітні концепції Франсуа Рабле значно випередили його час і створили основу для багатьох сучасних підходів до навчання. Його акцент на гармонійному розвитку, практичному навчанні та критичному мисленні перегукується з сучасними ідеями інтеграції наук, розвитку компетенцій і глобального доступу до знань [40]. Сучасна освіта, збагачена технологіями та міждисциплінарним підходом, розвиває ці ідеї далі, відповідаючи на виклики швидкозмінного світу.

2 ВТІЛЕННЯ РЕНЕСАНСНИХ ІДЕЙ РАБЛЕ У РОМАНІ “ГАРГАНТЮА І ПАНТАГРЮЕЛЬ” В КОНТЕКСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

2.1 Жанрові та стилістичні особливості роману "Гаргантюа і Пантагрюель"

У “Гаргантюа і Пантагрюелі” Франсуа Рабле створив роман, який кидає виклик кордонам жанрів і переосмислює стиль оповіді літератури епохи Відродження. Текст являє собою суміш сатири, фарсу, пародії та філософського дискурсу, що спирається на середньовічні романні традиції та переосмислює їх, водночас передбачаючи інтелектуальну глибину сучасних романів.

Завдяки такому поєднанню форм Рабле критикує освітні, релігійні та політичні структури свого часу, використовуючи гумор, іронію та перебільшення, щоб викрити абсурдність і лицемірство, закладені в цих інституціях [32]. Рухливі жанрові межі роману дозволяють йому функціонувати на кількох рівнях: Це одночасно і комедія, яка розважає своїм грубим гумором, і серйозний філософський текст, який досліджує основні цінності гуманізму та прагнення до знань. Таке поєднання відображає дух епохи Відродження, яка характеризувалася допитливістю і свободою, прагненням кинути виклик усталеним нормам і оспівувати людський потенціал.

Персонажі Рабле, особливо велетні Гаргантюа і Пантагрюель, втілюють якість, що перевищує життя, яка підкреслює грайливий і водночас глибокий тон роману. Їхні перебільшені розміри та апетит символізують нестримну цікавість і прагнення до досвіду, як фізичного, так і інтелектуального. Абсурдні пригоди велетнів - від комедійних бійок до філософських дебатів - розкривають інтерес Рабле до меж людського розуміння та потенціалу інтелектуальної свободи. Абатство Телемське, утопічна спільнота, заснована Гаргантюа, втілює цей ренесансний ідеал: це місце, де люди живуть без нав'язаних правил і керуються виключно власним розумом і доброю волею. Зображуючи таке суспільство, Рабле

сатирично висміює жорсткість сучасного йому монастирського життя і використовує Телем як контрапункт, щоб проілюструвати своє бачення вільнішого, толерантнішого світу [13, с. 234].

Стилістично Рабле використовує різноманітні літературні прийоми, які поглиблюють сатиричний ефект роману. Мова “Гаргантюа і Пантагрюеля” характеризується яскравими, часто грубими образами, нескінченними переліками, грайливою грою слів і заплутаними відступами, які створюють відчуття непередбачуваності та буйства оповіді. Така лінгвістична творчість не лише підсилює гумор, але й слугує тонкою критикою академічного та релігійного догматизму. Дигресивний стиль Рабле відображає ренесансне захоплення відкриттями та накопиченням знань, запрошуючи читачів до інтелектуальних мандрів так само, як і персонажів роману до фізичних. Мова роману впирається приземленим і гротескним, поєднуючи високі філософські ідеї з грубим гумором, відображаючи ренесансну віру в те, що весь діапазон людського досвіду - від низького до піднесеного - вартий дослідження. Зрештою, “Гаргантюа і Пантагрюель” кидає виклик традиційним жанровим ярликам і є текстом, в якому йдеться як про індивідуальну свободу та інтелектуальне зростання, так і про сатиричну атаку на жорсткі ієрархічні структури 16-го століття [28, с. 12].

Завдяки своєму жанровому стилю та лінгвістичним інноваціям, роман пропонує читачам поставити під сумнів авторитети та прийняти світогляд, який цінує гумор, інтелектуальну допитливість та гідність, притаманну кожній людській істоті. Така свобода оповіді та стилістичне розмаїття роблять “Гаргантюа і Пантагрюеля” особливим твором, який відображає основні цінності епохи Відродження і водночас резонує з сучасними читачами.

У романі Франсуа Рабле створює багатогранну оповідь, яка не піддається легкій класифікації, поєднуючи сатиру, алегорію, комедію та філософський дискурс в одному цілісному творі. Таке поєднання жанрів відображає відкритість епохи Відродження до міждисциплінарності та синтезу й ілюструє, як література може

слугувати простором для дослідження людського досвіду, інтелектуальної свободи та соціальної критики [33, с. 227].

Рабле спирається на середньовічну любовну та героїчну поезію, але переосмислює її з виразно гуманістичним фокусом, спираючись на класичну освіту та пародіюючи лицарські ідеали, що домінували в попередніх наративах. Підриваючи ці умовності, він не лише кидає виклик культурним цінностям свого часу, але й пропонує нове бачення літератури як засобу для особистих і суспільних змін. Велетні Гаргантюа і Пантагрюель слугують символічними постатями, що втілюють ідеали епохи Відродження: вони уособлюють величезний потенціал людського зростання, пізнання і радості життя. Їхні фізичні розміри та надмірний апетит метафорично виражають інтелектуальну та моральну щирість, що кидає виклик обмежувальним, ієрархічним структурам того часу. Наприклад, рання освіта Гаргантюа, яка спочатку базувалася на жорстких, традиційних педагогічних методах, згодом замінюється навчальною програмою, що наголошує на практичній мудрості, допитливості та відкритих питаннях. Цей зсув у філософії освіти відображає пропаганду ренесансного гуманізму щодо всебічного саморозвитку та відмову від догматичного навчання [33, с. 229]. Рабле з гумором протиставляє обмежені, механічні методи навчання освітньому ідеалу, який цінує критичне мислення і здатність до адаптації - тема, яка також є актуальною в сучасних освітніх дебатах. Абатство Телем є ще одним ключовим елементом роману і слугує одночасно сатиричним та утопічним місцем, яке критикує сучасні релігійні інституції. На відміну від традиційних монастирів, які пов'язані суворими обітницями та правилами, єдиним правилом у Телемському абатстві є “роби, що хочеш”. Цей етос вказує на революційну довіру до людської природи, що відповідає гуманістичним поглядам, які оспівують індивідуальну автономію та моральну цілісність. Рабле уявляє собі Телем як спільноту, вільну від догм і конформізму, що часто характеризують релігійне життя, і пропонує модель суспільства, засновану на взаємній повазі, толерантності та особистій свободі [34]. Це утопічне бачення кидає

виклик жорстким соціальним ієрархіям та обмежувальним нормам часів Рабле і пропагує суспільство, яке цінує індивідуальну активність та етичний вибір - принципи, які й сьогодні резонують з ідеалами особистої свободи та саморозвитку.

Стилістично Рабле використовує унікальну і пишномовну мову, яка кидає виклик нормам класичної прози, поєднуючи високе і низьке, вчене і вульгарне. Використання каламбурів, неологізмів та мовної гри відображає наскрізну тему роману - інтелектуальне визволення, коли мова сама стає інструментом, що кидає виклик традиційним кордонам. Рабле часто вставляє списки, відступи та довгі монологи, які переривають оповідь, навмисно руйнуючи очікування читача і заохочуючи його до активної, критичної взаємодії з текстом. Цей стиль відображає експериментальний дух і жагу до новизни епохи Відродження, оскільки Рабле конструює текст, непередбачуваний і різноманітний, як саме життя. Мовна творчість не лише підсилює комедійні та сатиричні елементи оповіді, але й репрезентує відмову від жорстких літературних форм, пропагуючи натомість живу, гнучку мову, яка виражає весь спектр людського досвіду [32].

Наративна структура “Гаргантюа і Пантагрюеля” також заслуговує на увагу, оскільки вона відходить від лінійного сюжету на користь епізодичних пригод і філософських діалогів. Такий структурний вибір відображає акцент епохи Відродження на дослідженні, як буквальному, так і інтелектуальному, оскільки подорожі персонажів пов'язані з самопізнанням і моральними питаннями так само, як і з фізичними подвигами. Через ці епізодичні зустрічі Рабле звертається до різноманітних тем - від безумств війни та політичної корупції до радощів дружби та інтелектуальної допитливості. Кожен епізод дає можливість розглянути соціальні та моральні проблеми того часу, а зміна тональностей - від комічного абсурду до глибоких роздумів - дозволяє Рабле дослідити весь спектр людської натури. Така багаточарова структура запрошує читачів до взаємодії з романом на різних рівнях, заохочуючи як до гумору, так і до саморефлексії. Нарешті, використання алегорії додає глибини сатирі роману, оскільки перебільшені персонажі та події слугують

замінниками реальних соціальних, політичних та релігійних явищ. Рабле використовує абсурд і перебільшення, щоб відобразити непослідовність і несправедливість суспільства, фактично підносячи дзеркало до своїх читачів. Такі персонажі, як лицемірний суддя Брідлегуз та дволикий богослов Янотус де Брагмардо, висвітлюють недоліки правової та релігійної влади і змушують читачів ставити під сумнів легітимність таких владних структур. Вбудовуючи цю критику в гумор і фантастичні сценарії, Рабле гарантує, що роман залишається одночасно розважальним і спонукає до роздумів, балансує між легковажністю і гострим соціальним коментарем [14]. Цей алегоричний шар надає роману позачасової актуальності, оскільки його розуміння людської поведінки, влади та лицемірства продовжує резонувати з читачами в різних історичних та культурних контекстах.

Підсумовуючи, можна сказати, що “Гаргантюа і Пантагрюель” є чудовим прикладом літератури епохи Відродження, яка виходить за межі жанру, поєднуючи сатиру, фарс, алегорію та філософію у спосіб, що спонукає читачів критично осмислювати свій світ. Завдяки своїй винахідливій мові, епізодичній структурі та багат шаровим персонажам, роман втілює дух епохи Відродження та оспівує інтелектуальну свободу, моральну цілісність і ненаситну цікавість до людського буття. Твір Рабле залишається потужним свідченням неминущої актуальності ренесансних цінностей і нагадує читачам про важливість ставити під сумнів авторитети, приймати індивідуальність і здобувати знання з радістю та обережністю.

2.1.1 Сатира та гротеск як інструменти викриття суспільних недоліків

Сатира та гротеск служать важливими художніми засобами, що дозволяють сприятливо та ефективно викривати негативні явища у суспільстві. Ці методи завдяки своїй емоційній силі та виразності залучають увагу аудиторії та сприяють критичному осмисленню проблемних питань.

Сатира являється літературно-мистецьким засобом, що має на меті загострити увагу на вадах людини та суспільства. Основними засобами сатири є іронія, сарказм, пародія та гапербола. За допомогою сатири автори викривають замкнені соціальні структури, бюрократію, неморальність та інші явища.

Гротеск створює комбінацію несумісних елементів: кумедію з трагедією, деформовані образи та ситуації. Він дозволяє острішувати суспільні парадокси та протиріччя. Засоби гротеску пов'язані з специфічною естетикою, де поєднуються страшне та кумедне.

Сучасний світ зіштовхується з великою кількістю соціальних проблем, і сатира та гротеск набувають особливої актуальності.

У романі “Гаргантюа і Пантагрюель” Франсуа Рабле використовує сатиру та гротеск як важливі інструменти для викриття суспільних вад, висміювання застарілих звичаїв, лицемірства та тогочасних соціальних проблем. Ці художні прийоми не тільки допомагають автору викрити недоліки режиму, але й зробити це яскраво і зрозуміло для читача.

Роман Рабле написаний у формі сатиричної оповіді. Автор іронічно зображує представників схоластичної філософії, релігійні чвари та самих церковників, які працюють у монастирях і добре знають їхнє життя [9].

Рабле широко використовує алегоричні зображення позитиву, і негативних в суспільних явищах.

У своєму романі “Гаргантюа і Пантагрюель” Франсуа Рабле використовує запозичений з французьких казок сюжет, в якому велетень Гаргантюа допомагає королю Артуру боротися з Гогом і Магогом. Рабле використовує цю народну казку як відправну точку для оригінального сюжету з гротескними та сатиричними елементами, що чітко відображає комічний та авантюрний підхід лицарської вигадки, який Рабле критично аналізує [28, с. 52]. Використовуючи популярні образи та події, такі як дзвін дзвонів Собору Паризької Богоматері, Рабле піднімає глибокі філософські питання та критично оцінює середньовічне суспільство.

Роль гротеску в розкритті багатогранного світу.

Гротеск у романі виконує важливу художню функцію, допомагаючи створити творчий і узагальнений погляд на світ, що було неможливо в рамках тогочасного реалізму. Гротескні образи та перебільшені фігури, які він створює, не лише віддають данину народній творчості, а й відображають епоху Відродження з її оптимізмом, вірою в силу людського духу та прагненням подолати старі соціальні обмеження [13]. Історія сповнена гротескної символіки і втілює ідеї радикальних інновацій та стрімкого розвитку, притаманні епосі Відродження.

Сатиричний виклик середньовічним нормам.

Гротескне сприйняття дійсності в романі підкреслює естетичний підхід Рабле до людського буття крізь призму гумору та критики застарілих суспільних звичаїв, що обмежують свободу людини. Гротескне зображення звичаїв і поведінки середньовічної людини, перебільшені сцени надмірного споживання їжі та вина, безглузде зображення ситуацій, в які потрапляють персонажі, - все це є засобами висміювання традиційних норм. Велетенські форми Гаргантюа і Пантагрюеля, наприклад, відображають розрив з аскетичними ідеалами Середньовіччя, які заохочували вільну і природну людину, не обмежену догмами [15].

Гротеск як форма захисту та викриття.

Рабле також використовував гротеск і гумор як захисні механізми, що дозволяли йому висловлювати свої критичні ідеї про церкву, духовенство і суспільний лад, уникаючи при цьому прямої конфронтації з цензурою. Сатира допомогла замаскувати і донести його радикальний гуманізм, а комічні образи та анекдоти зробили роман привабливим для широкої публіки [30]. Рабле недвозначно порівнює свій твір зі “скринькою”, а його комічно простий сюжет приховує глибокі істини.

Гротеск як втілення творчого натхнення часу.

Елемент гротеску, що пронизує роман, сягає своїм корінням фольклору та Середньовіччя, але у Рабле він виконує нову функцію. Використовуючи хаотичну

форму оповіді та поєднуючи комізм і серйозність, автор розкриває ренесансну ідею про те, що всесвіт є джерелом безмежних можливостей і прихованої сили [28]. Описуючи подорож Пантагрюеля та його зустріч з невідомими народами і дивними звичаями, Рабле передає дух епохи відкриттів та інтелектуальних пошуків. Гротескне та відверто комічне сприйняття світу стало для Рабле способом втілення свободи думки, відкритості до нових горизонтів та нових шляхів пізнання.

Так, у романі “Гаргантюа і Пантагрюель” гротескна комедія поєднується з глибокою соціальною та філософською критикою. Під маскою гумору та карикатури твір приховує роздуми про сенс свободи, освіти та самореалізації, які й сьогодні ставлять під сумнів цінності та суспільний устрій.

Спираючись на народні розповіді, автор створив образи саме тих персонажів, які хочуть отримати знання. Велич Грангозьє, Гаргантюа і Пантагрюеля полягала в їхніх безмежних знаннях, надзвичайній культурі, благородних почуттях, щирості, доброті та здатності жертвувати собою заради гнобителів.

Сатиричні зображення і гіперболізація Рабле не абстрактні, а засновані на реальному житті [35]. Навіть найхімерніші образи відображають реальність того часу та історичних постатей.

Тема подорожей, заснованих на реальних подіях, була поширеною в літературі епохи Відродження. Рабле використовував цю тему в сатиричних алегоріях, іноді перемишлюючи її з суто фантастичними описами.

Сатира як інструмент критики суспільних вад

У творах сатира спрямована на різні інститути середньовічного суспільства, такі як система освіти, церковна влада, судова система та суворі соціальні норми. Наприклад, Рабле висміює середньовічну освіту, зображуючи вчителів, які дотримуються зазубрювання і догм та ігнорують практичну цінність знань. Рабле показує, що такий підхід є застарілим і обмежувальним, пригнічує творчість і не призводить до розвитку особистості [13]. Автор також критикує церковну владу і

показує, що духовенство жадібне, лицемірне і більше зацікавлене в матеріальних благах, ніж у духовному служінні.

Гротеск як засіб перебільшення і звеличення

За допомогою гротеску Рабле перебільшує фізичні та моральні характеристики своїх персонажів, надаючи їм комічного та дидактичного характеру. Наприклад, велич Гаргантюа і Пантагрюеля символізує силу на протигагу лицемірству і слабкості суспільства. Гротеск дозволяє автору створювати перебільшені ситуації та образи, додавати комічної складності та підкреслювати вади суспільного устрою [15]. Зокрема, надмірне зображення персонажів, які б'ються, їдять, подорожують, створює карикатурну атмосферу і підсилює сатиричний ефект.

Поєднання сатири і гротеску для розкриття соціальних парадоксів і лицемірства

Рабле поєднує сатиру і гротеск, щоб розкрити парадокси суспільства, в якому позірна побожність і громадський порядок межують з корупцією і жадібністю. Такий підхід дозволяє йому показати протиріччя між загальноприйнятими нормами та реальними причинами поведінки. Наприклад, Телемський монастир, головним правилом якого є “роби, що хочеш”, є антиподом традиційного монастиря, який обмежує свободу і часто слугує засобом збагачення своїх мешканців.

Сатирична критика традиційної моралі та авторитетів

Рабле кидає виклик традиційній моралі, висміюючи догматичні обмеження, які вона накладає на суспільство. Зображуючи духовенство, вчителів і суддів гротескними і смішними, він ставить під сумнів їхню моральність і професіоналізм. Таким чином автор критикує станову систему та соціальну нерівність, притаманну середньовічному світові. Висміюючи лицемірство і жадібність церкви, Рабле закликає до реформи суспільства, в якому чесність, справедливість і свобода будуть фундаментальними принципами.

Можна підсумувати, що за допомогою сатири і гротеску Рабле створив живий і важливий роман, який поєднує розважальність із серйозною критикою соціальних проблем [12]. Твір Рабле стає не лише засобом висміювання недоліків суспільства, але й закликом до змін, до переосмислення цінностей та подолання застарілих норм. Сатира і гротеск дозволяють автору висловити свої гуманістичні ідеї та критичне ставлення до існуючого ладу, що робить роман актуальним і важливим навіть сьогодні.

2.1.2 Літературні особливості та новаторські прийоми Рабле

Роман Франсуа Рабле є одним з найважливіших та одним з новаторських творів епохи Відродження. Він уособлює гуманістичні ідеали та піднімає незручні питання про людську природу, суспільство, релігію та владу [55, с. 334]. Його літературні особливості та новаторські прийоми можна підсумувати наступним чином:

Літературні особливості роману

Сатиричний стиль:

Рабле використовує сатиру, щоб критикувати і висміювати тогочасне суспільство, а особливо духовенство і дворянство. Він часто висміює їхню дурість і лицемірство, вказуючи на те, що вони діють заради власних інтересів, а не на благо суспільства [32].

Особливо сатиричними є сцени виховання в романі. Рабле висміює архаїчну академічну освіту, яка заповнює голови студентів непотрібною інформацією замість того, щоб розвивати їхнє мислення та творчість.

Гротеск та перебільшення:

Гротеск Рабле має форму гіперболізованих образів, в яких навіть реалістичні та повсякденні деталі зображуються у фантастичній та перебільшеній манері. Наприклад, велетні мають надлюдську силу та апетит і підкреслюють поняття свободи, енергії та життєвої сили.

Їжа, напої і навіть повсякденна діяльність зображуються в надто перебільшеному вигляді, створюючи веселу атмосферу і відчуття легковажності, підкреслюючи карикатурність суспільства [31, с. 228].

Використання сленгу:

Рабле використовував у своїх творах багато прислів'їв, ідіом та виразів, наближаючи свої твори до популярної культури і роблячи їх доступними для широкої читацької аудиторії.

Каламбури та гумор демонструють глибину, інтелект і повагу Рабле як письменника. Це також слугує засобом демократизації літератури, відображаючи життя звичайних людей і роблячи їхні твори доступними та зрозумілими широкій кількості читачів.

Пародії на середньовічну літературу:

Рабле активно висміював популярні середньовічні жанри, такі як лицарський роман і теорію моралі. Лицарство він висміював, зображуючи героїв, які діють за обставинами, а не за позовами совісті, та честі [32].

Рабле також висміював релігійні теорії та доктрини Середньовіччя, вказуючи на надмірності та формалізм, які часто замінювали щирість віри. Таким чином він підкреслював конфлікт між традиційними релігійними поглядами та сучасною гуманістичною думкою.

Енциклопедичні знання:

Рабле своїм твором демонструє надзвичайну ерудицію у своїх знаннях з різних галузей, включаючи філософію, історію, право, медицину, географію, мови і навіть алхімію. Роман містить численні наукові терміни та посилання на наукові праці з багатьох періодів та культур [54, с. 76].

Такий енциклопедичний підхід характерний для епохи Відродження, коли знання розглядалися як ключ до особистого розвитку та прогресу. Творчість Рабле не лише розважає, але й підкреслює важливість знань та виховує читача.

Інноваційні прийоми Франсуа Рабле

Використання поліфонії:

Рабле наділяє різних персонажів унікальними перспективами і дозволяє їм оцінювати різні аспекти дійсності під різними кутами зору. Панург, наприклад, часто висловлює погляди, що суперечать традиційним моральним цінностям, ставлячи питання і провокуючи дискусії. Така поліфонія створює в тексті неоднозначність і багатозначність, спонукаючи читача до активного осмислення сенсу висловлювань і розуміння суперечливих ідей.

Філософське підґрунтя:

Рабле порушує важливі філософські питання, такі як свобода вибору, сенс людського існування, самопізнання та духовна свобода. Наприклад, Гаргантюа і Пантагрюель символізують ідеал гармонійного розвитку особистості, в якому фізичний і духовний розвиток взаємопов'язані [39].

Автор представляє нове гуманістичне бачення людини і суспільства, акцентуючи увагу на ролі людини у світі, важливості знань та індивідуального вибору.

Створення образів-велетнів:

Образи Гаргантюа і Пантагрюеля символізують розкриття людського потенціалу і прагнення до людської величі. Рабле показує, що людський дух може досягти великих висот, якщо його не сковувати вузькими рамками і застарілими традиціями [49, с. 98].

Велетень є метафорою людської сили, життєвої енергії та величезного потенціалу, що відображає ренесансну концепцію необмежених можливостей людини.

Змішування жанрів:

Рабле сміливо поєднує елементи різних жанрів: від філософської притчі та сатири до фарсу та пригодницької фантастики. Роман одночасно є філософською алегорією, сатирою, фарсом і пригодницьким романом. Тому роман є

непередбачуваним, живим і динамічним, апелюючи до смаків різних читачів і пропонуючи щось для кожного.

Багатство жанру надає твору широти та різноманітності, дозволяючи різні інтерпретації та відображаючи складність людського існування.

Висміювання авторитетів і традицій:

Рабле висміює авторитет церкви, армії та королівського двору, ставить під сумнів їхню моральну та духовну вищість. Наприклад, у сцені з ученим Тубалем Улоферном Рабле саркастично зауважує, що вчений намагається здаватися розумним, але насправді від його знань мало користі [42].

Автор закликає читача критикувати соціальні авторитети і не приймати усталені доктрини та переконання. Така відкрита критика традицій та інституцій робить роман не лише художнім твором, а й своєрідним маніфестом гуманістичної думки, закликом до свободи думки.

2.2 Філософські та ренесансні ідеї в романі "Гаргантюа і Патагрюель"

У Європі в 16 столітті відбулися революційні зміни в мисленні людей, які прийнято називати епохою Відродження, що ознаменувалася відродженням античних знань і грецької думки. У цей час з'явилися нові філософські ідеї, які захищали філантропію, особисті права і свободи, науку і ставили під сумнів усі доктрини. Деякі з цих революційних ідей мали функціональний і практичний характер, тоді як інші були більш спекулятивними і теоретичними у своїй галузі. Одним з таких впливових людей того часу був французький письменник і лікар Франсуа Рабле [23, с. 372]. Через героїв його роману та їхні численні кумедні, часто абсурдні збіги обставин, Гаргантюа і Пантагрюель втілюють в собі ці ідеї.

Сатиричні твори Рабле з'явилися в той час, коли норми і культура потребували перегляду - розкол, який намагалися подолати багато мислителів епохи Відродження. Деякі з ідей і принципів, висунутих Рабле, такі як свобода думки, самовдосконалення, розуміння і людський потенціал, все ще неймовірно актуальні.

У цьому розділі головні герої розглядаються як архетипні прояви ренесансної думки. Найважливішою темою розділу є те, як вони співвідносяться з цінностями сучасної цивілізації [44, с. 18].

Епоха Відродження породила гуманізм, філософію, яка прославляє невід'ємну цінність і потенціал кожної людини. Рабле втілює це у своєму романі через персонажів, які виступають за знання, свободу та особистісне зростання.

Освіта Гаргантюа, наголошує на досвіді та рефлексії, а не на запам'ятовуванні, відображає сучасні цінності критичного мислення та розвитку особистості. Це різко контрастує з жорсткими освітніми системами часів Рабле.

Рабле виступав за свободу і автономію особистості. Абатство Телема, де мешканці живуть на основі взаємної поваги та внутрішнього керівництва, втілює ідеал саморегуляції та особистого вибору.

Рабле використовує сатиру, щоб кинути виклик жорстким доктринам, особливо тим, які нав'язують церква та навчальні заклади [30, с. 290]. Це узгоджується з сучасними цінностями критичного дослідження та скептицизму догматичного мислення.

Гумор Рабле часто спрямований проти релігійного лицемірства та спонукає читачів поставити під сумнів сліпо прийняті переконання. Це сприяє більш світському підходу, який цінує особисте розуміння та емпіричні докази над догмою.

Гумор Рабле викриває соціальні абсурди та пропагує критичний, відкритий підхід до влади. Це вкрай важливо для соціального зростання.

Гаргантюа і Пантагрюель втілюють ренесансне захоплення відкриттями та навчанням. Прагнення Пантагрюеля до мудрості як для практичного застосування, так і для особистого задоволення відображає сучасні цінності.

Наукові дослідження та раціональність

Герої Рабле відстоюють наукове мислення та дослідження світу природи, відображаючи сучасну відданість науці як засобу розуміння та вдосконалення

людського досвіду. Також автор представляє освіту як справу усього життя, що відповідає сучасним цінностям навчання та професійного розвитку.

Рабле підкреслює важливість толерантності, необхідного принципу в сучасних різноманітних суспільствах [30, с. 180]. Його персонажі представляють собою відкритість, співпрацю та повагу до відмінностей.

Що стосується культурно релігійної толерантності, варто зазначити, що в епоху релігійних війн акцент Рабле на толерантності був революційним. Його герої пропагують суспільство, яке вшановує різноманітність, найважливішу ідею сучасного світу.

Сатиричний стиль Рабле виступає за свободу самовираження, захищає особисті проявлення особистості та пропагує демократичне суспільство відповідно до сучасних цінностей. Роман Рабле не лише розважав, але й навчав, спонукаючи читачів розмірковувати про свободу, знання та людський потенціал. Приймаючи ідеали Відродження, Рабле пропонує бачення людства, яке актуальне й сьогодні [20].

Роман Франсуа Рабле “Гаргантюа і Пантагрюель” відображає важливі філософські концепції людської гідності та цілісного розвитку людини. Через двох велетнів - Гаргантюа і Пантагрюеля - автор сатирично змальовує соціальні норми того часу та демонструє цінність освіти, свободу, та вільне висловлення думки та поваги до людської гідності.

Людська гідність і незалежність думки

Гуманістичні переконання Рабле та його глибока віра в людську гідність і свободу яскраво втілилися в характерах головних героїв. Гаргантюа і Пантагрюель, незважаючи на свою фізичну міць, прагнуть самопізнання, інтелектуального й духовного зростання. Рабле підкреслює, що справжня цінність людини полягає не в її фізичній силі або соціальній перевазі, а в її розумовому зростанні, моральних якостях і здатності приймати осмислені рішення [48].

Рабле показує, що людська достойність непорушно пов'язана з особистістю, її індивідуальною волею та здатністю думати самостійно. Систематична освіта, яку Гаргантюа отримує з ранніх років, стимулює його інтелект і сприяє глибшому розумінню навколишнього світу. Свобода думки та доступ до знань формують його особистість і слугують прикладом гідної та незалежної особи.

Освіта як шлях до гармонійного розвитку

Одна з центральних тем роману - виховання й освіта, що чітко простежується в процесі навчання Гаргантюа. Рабле критикує середньовічну систему освіти, засновану на заучуванні доктрин, і пропонує альтернативний підхід, зосереджений на вивченні природи, філософії, історії та мистецтва. На його думку, всебічна освіта має розвивати критичне мислення, творчі здібності, фізичне та моральне здоров'я [48].

Процес навчання Гаргантюа і Пантагрюеля під керівництвом різних учителів у романі ілюструє важливість гармонійного розвитку. Учитель Пантагрюеля, Понократ, прищеплює йому любов до знань, мистецтв і здорового способу життя, вчить ставити моральні цінності вище за особисту вигоду. Рабле показує, що таке виховання призводить до гармонії тіла і духу та всебічного розвитку особистості.

Гуманізм роману проявляється також у тому, що він акцентує увагу на розвитку індивідуальності та самосвідомості. Рабле показує, що справжня цінність освіти полягає не тільки в отриманні знань, а й у розвитку моральних якостей і здатності самостійно мислити. Понократ, вчитель Гаргантюа, спрямовує Гаргантюа на шлях розумового і фізичного розвитку, який відповідає ідеалу “здорового розуму в здоровому тілі”. Розвиток вільної та далекоглядної особистості стає важливою метою гуманістичної освіти, яку Рабле пропагує в романі [23, с. 189].

Монастир Телема - гуманістична утопія

Ідеї Рабле знайшли відображення і в концепції монастиря Телема. Монастир Телема - це ідеальне суспільство, в якому люди живуть за принципом “як хочеш”. Цей принцип являє собою не толерантність, а усвідомлену і моральну свободу,

засновану на взаємній повазі та внутрішній дисципліні. Монастир Телема - це утопія, де кожен може вільно розвиватися і виражати себе в гармонії з іншими. Тут люди діють заради власного саморозвитку, що є основою істинної гідності.

Рабле показує, що таке суспільство можливе лише серед людей з високими моральними засадами та тягою до знань. Мешканці монастиря Телема добровільно обирають шлях добродетельності й постійно прагнуть самовдосконалення. Це підкреслює, що гармонія між особистою свободою і соціальною відповідальністю можлива, якщо є внутрішнє прагнення до морального зростання [7, с. 65].

Роман "Гаргантюа і Пантагрюель" можна розглядати як філософське дослідження людської природи та її можливостей. Рабле показує, що істинна гідність не визначається соціальним статусом або фізичними параметрами, а виражається в духовному, особистісному і моральному зростанні. Персонажі велетня Гаргантюа і Пантагрюеля є символами цієї гідності й показують, як всебічна освіта та повага до свободи думки сприяють гармонійному розвитку особистості. Підкреслюючи недоліки суспільства, роман несе в собі глибоко гуманістичне послання, яке сьогодні так само актуальне, як і в епоху Відродження, нагадуючи нам про велич і невичерпний потенціал людського духу.

2.3 Образи Гаргантюа та Пантагрюеля як носії ренесансних ідей

Образи Гаргантюа і Пантагрюеля, змальовані Франсуа Рабле - це гротескні та гіперболізовані образи двох велетнів, батька та сина. Ці образи уособлюють розум, безстрашність і ненаситну допитливість [4]. Їхній спосіб життя, пристрась до їжі, вина та розваг підкреслюють їхню жагу до насолоди, і це перебільшення дозволяє їм з гумором і сатирою говорити про численні слабкості людської натури.

Образ Гаргантюа, створений Франсуа Рабле, поєднує в собі риси, що відповідають гуманістичним ідеалам епохи Відродження. Незважаючи на надзвичайну фізичну силу і неабиякий талант, це добродушний велетень, який прагне до знань, мудрості і прогресу. На думку Рабле, ключ до справжньої людської

досконалості лежить у поєднанні фізичної сили та духовної мудрості, і Гаргантюа втілює ідеал гармонійного розвитку людини, до якого прагнули гуманісти епохи Відродження [40].

Мудрість Гаргантюа - це не лише система знань, а й спосіб життя, спосіб розуміння себе і навколишнього світу. У дитинстві його навчають за традиційними методами середньовічної школи, де панує серйозність і застарілі доктрини, які Рабле висміював. Однак після зустрічі з учителем-гуманістом Понократом Гаргантюа переходить до нового способу навчання, в якому знання подаються у вільній та різноманітній формі. Такий підхід до освіти, що передбачає гармонійний розвиток фізичних, розумових і моральних якостей, відображає ренесансні уявлення про можливості людини та її розуму. Гаргантюанці набувають мудрості і стають зрілими, відповідальними героями, вчаться приймати рішення, оцінювати ситуації та робити вибір. Фізична сила Гаргантюа, яку часто описують у гротескних термінах, є водночас і інструментом, і символом свободи. Його сила не лише фізична, а й моральна, адже він знає, як уникнути жорстокості та насильства і як використати її на благо. В одному з епізодів Гаргантюа бере участь у визволенні пригноблених мешканців міста, гнобленого жорстоким правителем. Таким чином, влада стає інструментом у боротьбі за справедливість і свободу [40].

Ця ідея свободи знаходить подальший розвиток у заснуванні монастиря Фелема. У цьому монастирі кожен може жити за принципом “як хочеш”, але ця свобода ґрунтується на довірі до людського розуму і мудрості. Це ідеальне суспільство, в якому люди самі встановлюють свої межі, не відчуваючи тиску жорстких обмежень. Заснувавши абатство, Гаргантюа продемонстрував не лише свою фізичну силу, а й внутрішню - готовність вірити у свободу інших і здатність брати на себе відповідальність.

Поєднання сили та мудрості Гаргантюа підкреслює основні принципи гуманістів. Тільки гармонійна особистість, що володіє як фізичними, так і духовними якостями, може досягти ідеалу справжньої людини. Герой Рабле

Гаргантюа втілює цю гармонію. Він не тільки фізично сильний, але й володіє моральною та інтелектуальною глибиною, що дозволяє йому творити добро і нести відповідальність за свої вчинки [20]. Цей образ контрастує з середньовічними ідеалами аскетизму та самоконтролю, які підкреслювали повагу до людської природи та індивідуальної свободи. Таким чином, Гаргантюа стає символом ренесансного ідеалу вільної, культурної, фізично розвиненої, морально відповідальної людини, яка прагне досконалості і працює на загальне благо. Виховання Гаргантюа в романі Рабле глибоко символізує гуманістичні ідеали епохи Відродження. У своїх творах Франсуа Рабле показує два різних підходи до викладання і навчання: традиційний середньовічний підхід і новаторський гуманістичний підхід. Завдяки зміні освітнього підходу Гаргантюа стає багатогранною особистістю, яка втілює ренесансні ідеали свободи, інтелекту та самореалізації.

На початку свого життя Гаргантюа навчався за середньовічною системою, заснованою на суворій дисципліні, зазубрюванні та авторитаризмі [29]. Ця система, висміяна Рабле, характеризується своєю обмеженістю та відсутністю практичності. Наївній дитині прищеплюють застарілі знання, які не мають нічого спільного з її розвитком, і не навчають критичного мислення. Таке дитинство уособлює обмеження, які накладає на людину традиційна освіта, спрямована на сліпе підкорення правилам і доктринам. Рабле звинувачує цю систему у придушенні природної допитливості та свободи думки.

Зустріч із Гаргантюа та його вчителем-гуманістом Понократом стає поворотним моментом у його житті. Наставник вводить учнів у новий світ знань - навчання через досвід, спостереження та критичне мислення. Окрім теоретичних знань, фізичні вправи, мистецтво, філософія та наука є важливими елементами освіти Гаргантюа. Такий підхід дозволяє розвивати інтелектуальні та моральні якості і формувати збалансовану особистість.

Різноманітність уроків і методів навчання розширює кругозір Гаргантюа і дозволяє йому вчитися вільно, роблячи з нього людину, яка вміє самостійно мислити і приймати зважені рішення [30]. Освіта є для нього не лише засобом здобуття знань, а й засобом пізнання себе і світу, вироблення моральних принципів і власної філософії. Така освіта приводить його до поваги до знань та інтелекту - основ ренесансного ідеалу.

Освіта Гаргантюа є яскравим прикладом того, як правильний підхід до виховання може допомогти розвинути громадську особистість. Гаргантюа не лише здобуває знання, але й вчиться застосовувати їх у реальному світі. Він стає не лише освіченою людиною, а й відповідальним лідером, здатним діяти в інтересах інших. В результаті своєї гуманістичної освіти він засновує монастир Телема, де діє принцип “як хочеш”. Це рішення доводить, що освіта формує не лише інтелект, але й моральні судження та розуміння свободи як важливої цінності.

Таким чином, Гаргантюа отримує освіту, засновану на гуманізмі, під керівництвом Понократа і набуває якостей ідеальної ренесансної особистості. Завдяки цій освіті він розвивається вільним, мудрим, морально відповідальним і гармонійним, втілюючи ідеали, які поважали гуманісти того часу.

Образ Пантагрюеля в свою чергу відображає одну з головних характеристик ренесансного гуманізму: прагнення до знань і духовного пошуку. Наділений допитливістю та відвагою, Пантагрюель уособлює ідеал людини, яка ніколи не припиняє вчитися, відкривати нове та розширювати свої горизонти. Його прагнення досліджувати світ відображає віру мислителів епохи Відродження у безмежні можливості людського духу [40].

Пантагрюель жадав знань з раннього дитинства. Він вступив до університету, де захоплювався наукою та дослідженнями і намагався зрозуміти все, що його оточувало. Він вивчав філософію, медицину, богослов'я та літературу і прагнув стати освіченим мудрецем. Пантагрюель шукав знання не лише з книжок, а й з практичного досвіду та власних спостережень. Це відповідало гуманістичному

принципу навчання через активне пізнання світу, що є важливим для розвитку повноцінної особистості.

Сила Пантагрюеля полягає в його допитливості. Ця допитливість спонукає його подорожувати, відкривати для себе нові країни і культури, знайомитися з новими особистостями і бачити в кожній події можливість дізнатися більше і отримати цінний досвід [4]. Ця невичерпна жага до знань відображає його віру в те, що людина може досліджувати світ і відкривати нові істини.

Подорож Пантагрюеля - одна з головних тем роману Рабле. У цій пригоді Пантагрюель намагається знайти справжню відповідь на одне з найважливіших для нього питань: про природу світу і місце людини в ньому. Пантагрюель мандрує далекими країнами, знайомиться з новими людьми, дізнається про їхні звичаї та вірування. У цих мандрівках він не лише пізнає нове, але й отримує моральні уроки, які сприяють його духовному розвитку.

За легендою, однією з найважливіших подорожей Пантагрюеля є пошук “божественного глечика”, який дає відповіді на всі питання. Цей пошук стає символом пошуку абсолютного знання і відображає важливий гуманістичний ідеал. Для Пантагрюеля ця подорож є одночасно фізичною і духовною і допомагає йому зростати як людині та зрозуміти своє місце у світі.

Пантагрюель символізує ідею того, що немає межі для пізнання і людського прогресу. Його прагнення до знань символізує оптимістичну віру гуманістів епохи Відродження у здатність людського духу досягати нових висот. Він є персонажем знань, бо розуміє, що пізнання - це нескінченний процес, в якому нові істини ведуть до ще глибших питань [29]. Це прагнення не лише задовольняє його особисті інтереси, але й приносить користь суспільству, оскільки він намагається використати свої знання на благо інших.

Таким чином, образ Пантагрюеля показує, що справжня мудрість полягає не в тому, щоб залишатися з набутими знаннями, а в постійному прагненні відкривати нове і ділитися цими знаннями з іншими. Пантагрюель втілює гуманістичний ідеал

необмеженого знання, яке розширює межі нашого розуміння світу і сприяє прогресу суспільства. Як герой описаний Рабле, Пантагрюель символізує його віру в людину, її розум і невичерпну здатність до самовдосконалення.

Пантагрюель - не лише допитливий дослідник, а й ренесансний інтелектуал, який готовий сприймати будь-які знання, критично мислить і не боїться сумнівів та нових відкриттів. Його інтелектуальні та моральні якості відображають ідеали гуманістів епохи Відродження, які бачили в людині здатність розвиватися як інтелектуально, так і духовно.

Однією з найважливіших характеристик Пантагрюеля як інтелектуала є його надзвичайна мудрість. Він вивчав багато різних галузей знань, включаючи філософію, медицину, лінгвістику і теологію [20]. Герой не обмежувався однією галуззю знань, а, як справжній мислитель епохи Відродження, намагався охопити все, що збагачувало його розум і розширювало світогляд. Ця відкритість відповідає ідеалу “універсальної людини” або “універсальної особистості”, яка прагне здобувати знання в усіх сферах життя і науки. У своєму прагненні до глобального розвитку персонаж не задовольнявся поверхневими знаннями, а прагнув глибшого розуміння природи речей, ставлячи під сумнів доктрини і традиції, що є важливою рисою ренесансної думки. Інтелектуалам епохи Відродження була притаманна здатність ставити під сумнів загальноприйняті істини, і Пантагрюель є найкращим прикладом цього. Він не приймав знання таким, яким воно було, а критикував, досліджував і перевіряв його [4]. Його ставлення до різних систем знань та його підхід до ідеологічних і моральних питань чітко простежується в романах. Пантагрюель намагається зрозуміти світ через власний розум, а не через нав'язаний йому авторитет. Це відповідає гуманістичним поглядам на те, що людина повинна мислити самостійно, розвивати власні ідеї, не боятися сумнівів і шукати нові шляхи пізнання.

Герой не лише прагне здобувати знання для власного розвитку, але й відчуває моральний обов'язок використовувати свої знання на благо інших. Ця етична

орієнтація також є важливою характеристикою ренесансних інтелектуалів. Знання повинні бути корисними для людей, покращувати суспільство і допомагати вирішувати проблеми. Серед персонажів “Пантагрюеля” Рабле підкреслює, що освіта тісно пов'язана з мораллю. Як гуманіст, Пантагрюель хоче, щоб його знання сприяли добру і приносили користь не тільки йому, але й іншим.

Іншою важливою характеристикою ренесансного інтелектуала, яку він символізує, є пошук істини. З цією метою він здійснює незліченні подорожі та ризикує життям у пошуках відповідей на складні питання [29]. Як справжній знавець, не припиняє своїх пошуків доти, доки не наблизиться до істини. Як справжній експерт, він ніколи не припинить своїх пошуків, поки не наблизиться до істини. Пантагрюель вірить, що через пошук знань та істини можна досягти внутрішньої свободи, реалізувати свій потенціал та знайти своє місце у світі.

Якщо Пантагрюель уособлює ренесансного інтелектуала, який шукає істину, свободу думки та знання, то він також несе відповідальність за те, щоб повернути суспільству те, що суспільство дало йому [29]. Також можна підсумувати що саме він втілює основу ренесансного гуманізму, віру в силу людського розуму і прагнення до гармонії між знанням і мораллю.

2.4 Сатиричний потенціал роману у контексті сучасності

Потенціал сатиричного роману Франсуа Рабле “Гаргантюа і Пантагрюель” пропонує багатопланову характеристику, яка резонує в сучасному суспільстві, політиці та культурі. У романі, написаному в 16 столітті, Рабле використовує гумор, абсурд і гротескне перебільшення, а часто й гуманізм, щоб поставити під сумнів тогочасні норми, такі як релігійне лицемірство та репресивна природа інституцій. Ці питання можуть бути виражені в сучасній сатирі наступними способами:

Критика організаційної влади:

Як і в часи Рабле, сучасні інституції (політичні, релігійні, освітні) все ще мають великий авторитет. Рабле використовував абсурдні персонажі та сюжети,

щоб висміювати авторитарні церковні та університетські системи свого часу. У сучасній сатири “Гаргантюа і Пантагрюель” може бути використаний для критики неефективної бюрократії, корумпованих лідерів та зловживання владою з боку корпорацій, урядів та ЗМІ. Сьогодні, наприклад, перебільшене зображення навчальних закладів у романі може відображати дебати в академічному світі про жорсткі освітні стандарти та організаційну корупцію.

Сатира щодо інтелектуалізму і псевдонаук:

Герої роману часто висміюють зарозумілих академіків і тих, хто ховається за пишномовною мовою, щоб здаватися обізнаним. Це також є актуальним в епоху дезінформації, коли псевдоінтелектуали, теорії змови та антинаукові твердження є звичним явищем [28]. Гумор роману, який висміює зарозумілих інтелектуалів та псевдоекспертів, може слугувати зразком сучасної сатири і показувати, як дезінформація шириться тими, хто прагне влади та наживи.

Грубий гумор як соціальний коментар:

Використання фізичного гумору в романі, який іноді сприймається як “грубий” або гротескний, є гострим нагадуванням про людську слабкість і загальну слабкість. Сьогодні такий гумор іноді спрямований проти соціальних табу, пов'язаних із тілесним образом, здоров'ям і споживацтвом. В часи соціальних мереж, коли тенденції щодо зовнішнього вигляду та здоров'я часто створюють нереалістичні норми, безсоромно загострене зображення людських тілесних функцій у цьому романі кидає виклик поняттю “досконалого” та соціально прийнятному тіла.

Вивчення свободи та індивідуалізму:

Однією з центральних ідей Рабле є прагнення до життя, вільного від гнітючих правил, узагальнене в монастирі Телема, девіз якого - “Роби, що хочеш”. Ця ідея знаходить відгомін у сучасних дебатах про індивідуальну автономію, свободу вираження поглядів та опір авторитаризму [14]. Сучасні трактування можуть сатирично висміювати парадокс “свободи” в капіталістичних і регульованих

суспільствах. Тут автономія часто є обмеженою, а індивідуалізм - комерціалізованим.

Піддаючи сумніву моральні та етичні стандарти, герої Рабле часто кидають виклик моральним очікуванням і ставлять під сумнів те, що означає бути добродішним або “добрим”. Це особливо актуально сьогодні, коли суспільство бореться з мінливими моральними ситуаціями, такими як штучний інтелект, біоетика та глобальна справедливість. У сучасній сатири зневажлива інтонація Рабле може спровокувати дискусії про етичну невизначеність і лицемірство.

Загальнолюдська дурість і соціальна критика:

Гаргантюа і Пантагрюель відображають загальнолюдську дурість (жадібність, гордість і божевільня), доведену до абсурдних крайнощів. Ці теми є вічними і застосовуються до надмірностей споживацької культури, культу поклоніння знаменитостям та абсурдності сучасної політики [35]. Посилюючи ці вади, сучасна сатира може висвітлити протиріччя сучасного життя, такі як гонитва за багатством за рахунок здоров'я оточуючого середовища та посилення популістів, які уособлюють ті самі якості, проти яких вони, як вони заявляють, виступають. Незмінна привабливість “Гаргантюа і Пантагрюеля” полягає у сміливій і непохитній критиці стійкості сучасного суспільства перед обличчям складнощів життя. У світі, де гумор є засобом ставити під питання і руйнувати авторитети, творчість Рабле є джерелом натхнення для всіх, хто бажає за допомогою гумору виховувати, кидати виклик і провокувати.

2.4.1 Сучасні інтерпретації сатири Рабле

Сатирична інтерпретація Франсуа Рабле “Гаргантюа і Пантагрюель” залишається актуальною і сьогодні, оскільки дослідники та читачі знаходять нові способи застосування його критики влади, соціальних норм та людської надмірності. Поєднання гумору, абсурду та прискіпливого реалізму Рабле дало

змогу зрозуміти людську природу та соціальні структури, які резонують і сьогодні. Нижче наведені нещодавні коментарі до його творів

Критика авторитаризму та влади: Критика Рабле церкви, монархії та академічної системи часто сприймається як критика авторитаризму. Сучасні читачі інтерпретують “Гаргантюа і Пантагрюеля” як застереження проти абсолютної влади та маніпулювання системами переконань з боку інституцій задля збереження свого впливу. Ця інтерпретація відображає недовіру до сучасних урядів і корпорацій, де гумор Рабле розглядається як інструмент викриття корупції та лицемірства всіх владних структур [28, с. 67]. Твір часто цитують як перший приклад того, як сатира може кинути виклик тим, хто використовує владу для контролю над думками та поведінкою.

Гротескний реалізм як соціальна критика: Використання Рабле екстремального фізичного гумору було описано теоретиком Михайлом Бахтіним як “гротескний реалізм” і широко інтерпретується як метод підриву соціальних ієрархій. Зображуючи людське тіло в його найбільш фізичному і нешліфованому стані, Рабле стверджував, що всі люди рівні і що людство в основі своїй схоже, незалежно від класу чи статусу [9, с. 112]. Сьогодні цей підхід застосовують письменники та кінематографісти для вирішення питань образу тіла, здоров'я та культури споживання, кидаючи виклик сучасним ідеалам краси та досконалості, які домінують у популярних медіа.

Індивідуальна свобода проти соціального конформізму: Монастирі Гаргантюа і Пантагрюеля, монастирі Телеми, діють під девізом “роби, що хочеш” і втілюють концепції індивідуальної свободи та вільного самовираження, сформульовані Рабле. У сучасній інтерпретації ця ідея сприймається як протест проти соціальних шаблонів та обмежувальних норм, що особливо актуально в епоху масового нагляду, відстеження даних та консюмеризму [1, с. 258]. Сучасні коментатори часто розглядають монастир як прообраз утопічних ідеалів, які

наголошують на перевазі індивідуальності над контролем, подібно до сучасних рухів, які наголошують на самовизначенні та спротиві інституційним обмеженням.

Критика інтелектуалізму і так званих експертів: Висміювання Рабле академіків, які наголошують на хизуванні знаннями, а не мудрістю, резонує в сучасну епоху інформаційного перенасичення та так званих експертів. Багато сучасних читачів інтерпретують цей аспект сатири Рабле як критику так званої “експертної культури” сучасних медіа та інтернет-інфлюенсерів і балакунів, які претендують на авторитет без глибоких знань. Сатира Рабле підкреслює цінність критичного мислення та оригінального розуміння, нагадуючи читачам про необхідність скептично ставитися до тих, хто вдається до жаргону та складної мови, щоб здаватися авторитетним.

Абсурдність надмірності: Зображення Рабле екстравагантних святкувань, надмірного пияцтва та обжерливості - це сатира на матеріалізм і надмірність. У сучасному світі масової споживацької культури критика Рабле надмірності набуває іншого значення в дискусіях про екологічну стійкість, економічну нерівність та наслідки нестримного панування [42, с. 45]. У сучасних інтерпретаціях твір Рабле часто розглядається як гумористичне та перебільшене попередження про небезпеку надмірності - тема, що проходить через сучасні романи, фільми та художні твори, які досліджують наслідки життя у споживацькому суспільстві.

Досліджуючи питання через гумор, Рабле використовував гумор не лише для розваги, але й для дослідження серйозних питань про життя, смерть і людську скінченність. Його гумор і глибока філософська іронія сприймаються сучасними читачами як рання форма екзистенціальної сатири, що передувала творам таких авторів, як Альбер Камю та Семюел Беккет. Відповідно до ідей, що з'явилися у 20 столітті, Рабле ставить під сумнів усталені істини і зображує життя як абсурдне по суті. Сьогодні такий підхід до гумору та екзистенціалістської думки розглядається як спосіб подолання життєвої невизначеності, надаючи читачам сатиричну лінзу, крізь яку можна зрозуміти людський стан.

Сатира Рабле є попередником чорної комедії: сучасні дослідники та критики часто інтерпретують творчість Рабле як ранній приклад чорної комедії. Чорна комедія використовує гумор для звернення до табуйованих тем, таких як смерть, тілесні функції та соціальні конфлікти. Така інтерпретація відповідає сучасній чорній комедії, яка з гумором звертається до складних і тривожних тем, таких як смерть, хвороба і невдача. У цій інтерпретації творчість Рабле розглядається як вплив на пізніших письменників і комедіографів, які використовували гумор, щоб дослідити деякі з найскладніших і часто невисловлюваних суспільних тем.

Викриття релігійного лицемірства: Критика Рабле католицької церкви та релігійного лицемірства продовжує резонувати і сьогодні в дискусіях про роль релігії в суспільному житті та проблеми релігійного екстремізму і корупції в релігійних організаціях [27]. Згідно з сучасними інтерпретаціями, Рабле був сміливим критиком, який наважувався ставити під сумнів догматичні переконання і заохочував своїх читачів критично осмислювати роль релігії в їхньому житті. Його сатиричний підхід до більш особистої та менш інституційної духовності є важливим у час, коли багато людей шукають духовної реалізації поза межами традиційної релігії.

2.4.2 Вплив сатиричних елементів на формування громадської свідомості

Сатира в літературі, має значний вплив на формування громадської думки. Завдяки особливому поєднанню гумору та критики, сатира здатна вловити суть соціальних проблем і зробити їх видимими для широкої аудиторії. Цей підрозділ показує, як сатиричні елементи можуть впливати на ставлення людей:

Також сатира та гумор розкриває слабкі сторони сучасного суспільства, такі як корумпованість, несправедливість, лицемірство та упередженість. Сатиричні автори підкреслюють ці проблеми і привертають до них увагу, роблячи їх смішними

або безглуздими за допомогою засобів перебільшення, іронії та гротеску. Наприклад, “1984” та “Колгосп тварин” Джорджа Орвелла демонструють небезпеку поширення тоталітаризму та пропаганди. Читачі, які отримують такі послання, стають більш критичними до подібних явищ у сучасному житті.

Завдяки гострій критиці сатира спонукає людей брати участь у вирішенні соціальних проблем і, таким чином, сприяє громадянській активності. Особи, які ідентифікують себе із певними соціальними проблемами, можуть бути більш активними, долучаючись до волонтерських кампаній, соціальних проєктів, політичних акцій тощо [42, с. 65]. Такий ефект можуть мати комікси та сатиричні журнали.

Сатира часто потребує від публіки інтерпретації та розуміння метафор і натяків. Коли люди усвідомлюють сатиричні підтексти, вони стають більш уважними і менш схильними наосліп довіряти офіційній інформації та соціальним шаблонам. Сучасні програми, такі як “Сімпсони”, “Південний парк”, спонукають глядачів по-новому поглянути на соціальне мислення, ідентичність і політику, формуючи більш свідомих і критично налаштованих громадян.

У сатирі часто використовують гумор, щоб підняти теми, які здаються забороненими в суспільстві, такі як релігія, політика, соціальна несправедливість і певні гендерні стереотипи. У такий спосіб вона нормалізує дискусію на ці теми і створює більш вільне та обізнане суспільство. Класичним прикладом є “Декамерон” Боккаччо, який висміює табу в середньовічному житті. Сатира і сьогодні виконує цю функцію і допомагає людям дискутувати на теми, які зазвичай намагаються замовчувати.

Саме сатиричні твори, які точно вказують на недоліки суспільства, можуть сприяти змінам. Наприклад, “Гаргантюа і Пантагрюель” Франсуа Рабле насміхався над церквою та науковими установами і допоміг поширенню гуманістичного руху в Європі [9]. Фільми “Не дивись вгору” та “Борат” є сучасними прикладами. Вони

привертають увагу до екологічних проблем і соціальної несправедливості та допомагають активізувати людей до змін.

Для громадян, які відчують себе слабкими перед великим світом, урядами та суспільними структурами, сатира може стати “зряддям”. Вона дозволяє їм протестувати, боротися зі своїми страхами та відстоювати свою точку зору. У радянські часи, наприклад, гумористичні жарти стали формою пасивного опору системи. У сучасних медіа, таких як “Пізня ніч” Джона Олівера та соціальні мему, вони виконують аналогічну функцію: дають людям можливість виражати протест і висловлювати свою критику.

Гумор об'єднує людей завдяки спільним захопленням і досвіду, тоді як сатира дозволяє розглянути серйозні проблеми крізь призму колективної “народної мудрості”. Сміх над загальними проблемами або над пихатими людьми часто має терапевтичний ефект, посилюючи соціальну єдність і підвищуючи готовність дискутувати на важливі теми.

Сучасна сатира стала важливою частиною суспільного життя, сприяючи зростанню обізнаності та надаючи форум для свободи критики і самовираження. Як форма критичного гумору вона лишається важливим інструментом навіть в еру інформаційних технологій та світової глобалізації і слугує свого роду дзеркалом для відображення всіх проблем, слабкостей та прагнень нашого суспільства.

2.4.3 Протиставлення цинізму та ідеалістичних поглядів в сучасній культурі

У сучасній культурі конфлікт між цинізмом та ідеалізмом провокує бурхливу реакцію, але він не є чимось новим, і ця тема завжди була актуальна, в тому числі і в роботах Франсуа Рабле. Гаргантюа і Пантагрюель вдало демонструють боротьбу між ідеалістичними концепціями суспільства і людської природи та суворим реалізмом. Порівнявши сучасну культуру з часами Рабле, ми можемо побачити, як ці два напрямки розвивалися і набували нових значень [8, с. 249].

Контекст соціальних інститутів і цинічне ставлення до влади

За часів Рабле громадські інститути, такі як церкви та університети, були своєрідним бастионом влади і мали потужний вплив на громадське життя. Але Рабле висміяв ці інституції, показавши їхню корумпованість, офіційність і лицемірство. У “Гаргантюа і Пантагрюелі” багато персонажів, у тому числі духовенство, зображені жадібними, пихатими і вразливими до людських слабкостей. Таке зображення було своєрідним викликом авторитарній структурі і свідчило про появу цинічного відношення до влади.

У сучасних умовах скепсис щодо влади та інституцій є доволі поширеним явищем, але він став ще більш поширеним через розмах глобального інформаційного потоку. Засоби масової культури та медіа зосереджуються на корупції та несправедливості, що робить суспільство ще більш сприйнятливим до них [42, с. 39]. Це відображено в багатьох телепрограмах, де інституції зображуються антигуманними, цинічними та аморальними. За часів Рабле цинізм був притаманний всім, не тільки владі, але й суспільству.

Ідеалізм і прагнення до освіти та самовдосконалення

Рабле також виражає ідеалістичні переконання, зокрема, через свої зображення освіти та науки. Головний герой Пантагрюель сприймається як шукач знань і мудрості, а ідея освіти - як засіб для досягнення ідеалу. Монастир з його девізом “Роби, що хочеш” уособлює суспільство, в якому люди можуть вільно вдосконалюватися і втілювати в життя свої найкращі якості. Рабле вірив, що люди можуть ставати кращими і реалізовувати свій потенціал у належному середовищі.

У сучасній культурній традиції ідеалізм також втілюється у прагненні до освіти, рівності та свободи самовираження. Але на противагу часам Рабле, коли гуманістичні ідеали тільки починали формуватися, сучасний ідеалізм має чіткий соціальний вимір і часто включає в себе активну протидію за права людини, екологічну відповідальність та рівність. Сучасні молодіжні рухи, такі як Friday for Future та Black Lives Matter, намагаються втілити в життя такі ідеали, як

справедливість, рівність та захист довкілля. Ці сучасні рухи є реалістичними, але вони часто знаходяться під тиском цинічного суспільства, що може здаватись утопічними, навіть дещо наївними.

Гротеск як метод протиставлення реальності та ідеалів

Рабле користувався гротескним стилем для зображення абсурдності людських слабкостей і надмірних перебільшень. Сцени надмірної обжерливості, ненажерливих велетнів та безглузких суперечок нагадують сучасний світ споживачів та надмірностей [2, с. 23]. Через гротеск Рабле наголошував на тому, що людська природа часто далека від досконалості.

Сьогодні гротеск та іронія широко застосовуються в культурі, зокрема у фільмах “Вовк з Волл-стріт” та “Американський психопат”, щоб показати абсурдність непомірного споживання та спотвореної моралі. Гротескні образи дозволяють зрозуміти цинізм споживацького суспільства на противагу ідеалістичним уявленням про справжні цінності.

Зміна уявлень про цинізм та ідеалізм як особистісні якості

За часів Рабле цинічність та ідеалізм розглядалися більше як соціальні установки, спрямовані на критику або вдосконалення інституцій.

Сьогодні ці риси часто визнаються особистісними якостями. Цинічних образів, наприклад, часто змальовують як зневірених, але розуміючих реалістів; у “Справжньому детективі” головний герой бачить світ крізь криву власної песимістичності. Ідеалісти, такі як Капітан Америка у фільмах Marvel, змальовуються як люди, які борються за те, у що вірять, і залишаються вірними своїм ідеалам, незважаючи на складність світу навколо них.

Сучасний конфлікт: цинізм як реакція на розчарування та ідеалізм як надія на зміни.

Сьогодні найчастіше цинізм є реакцією на глибоке переконання або втому перед обличчям безкінечних суспільних проблем, таких як криза довкілля, економічна нерівність та політичні конфлікти. З іншого боку, ідеалісти

намагаються знайти нові шляхи вдосконалення суспільства, навіть якщо вони видаються утопічними. Подібно до того, як Рабле відмовився від ідеалів свого часу, сучасна культура виявляє слабкості як ідеалістичного, так і цинічного підходів [8].

Як наслідок, новітня культура підтримує і розширює це протистояння, використовуючи ті ж самі методи гротеску, іронії та сатири, але розширюючи їхній контекст і звертаючись до нових тем, актуальних для швидко змінного сучасного світу. Творчість Рабле є своєрідним віддзеркаленням для розуміння цього конфлікту в різні часи.

2.5 Рекомендації до уроку

Готуючись до заняття з теми Франсуа Рабле “Гаргантюа і Пантагрюель”, для його успішного проведення, перш за все ми повинні сформувавши план заняття, щоб зацікавити учнів в подальшому вивченні цієї теми. Отже щоб сформувавши вдалий план заняття маємо наступні рекомендації:

1. Орієнтація на культурний контекст доби Відродження:

Поясніть учням значення епохи Відродження для формування нового світогляду. Зосередьтеся на таких аспектах, як:

Гуманістичні ідеї: віра в розум, свободу особистості, важливість освіти.

Критика середньовічних догматів, зокрема церковних.

Роль гротеску як способу висміювання застарілих ідей. 2. Використовуйте візуальні та інтерактивні методи

3. Заохочуйте творче мислення та нестандартні підходи.

Дозвольте учням створити власних сатиричних персонажів: попросіть їх придумати оповідання або замальовки на сучасну тематику. Наприклад, яких сучасних “гігантів” - політиків, знаменитостей, підприємців тощо - слід висміяти.

Інсценізація: попросіть учнів вибрати кілька сцен з роману і відтворити їх у короткій п'єсі. Це не лише поглибить їхнє розуміння змісту, але й зробить урок більш цікавим.

4. Гротеск як ключова художня риса:

Роз'ясніть, що гротеск у романі служить не лише для гумору, а й для глибокої критики суспільства та його пороків.

Запропонуйте учням звертати увагу на перебільшення і фантастичні описи, наприклад, величезні розміри героїв, їх апетити чи подорожі, аби зрозуміти метафоричність таких деталей.⁵ Заохочуйте критичне мислення, обговорюючи сатиру

5. Сатиричний характер роману:

Підкресліть багатозаровість сатири Рабле: він висміює бюрократію, забобони, церкву, моральні обмеження, але водночас закликає до гуманізму та освіти.

Наведіть приклади сатиричних моментів, які можна використати для аналізу, наприклад, сцени з навчанням Гаргантюа чи абсурдні суперечки про "пантагрюелізм".

Обговоріть роль сатири в суспільстві: Сатиричні твори, такі як роман Рабле, висміюють вади суспільства. Запитайте студентів: Чому сатира має таку силу? Які сатиричні твори впливають на сучасне суспільство?

Проаналізуйте сатиричні прийоми: Поясніть, як Рабле використовує гіперболу, гротеск та іронію для створення сатиричних образів. Потім попросіть студентів проаналізувати ці прийоми на основі прочитаних текстів.

6. Практичні поради:

Використовуйте текст як джерело для розвитку критичного мислення учнів: ставте питання про актуальність проблем, порушених у романі.

Рекомендуйте аналізувати конкретні епізоди з акцентом на форму і зміст (наприклад, гумор у сценах їжі або полемічних діалогах героїв).

Для глибокого сприйняття використовуйте міждисциплінарний підхід: покажіть учням мистецькі зображення чи тексти тієї епохи, які резонують із романом.

7. Підкресліть універсальну цінність роману.

Наголосіть на гуманістичних ідеях Рабле: Телемський монастир є символом свободи особистості та саморозвитку. Обговоріть з учнями, яке ідеальне суспільство уявляв собі Рабле, і порівняйте його ідеї з сучасними уявленнями про свободу і гуманізм.

Поговоріть про людські слабкості: Рабле показує недоліки суспільства через перебільшені образи людської жадібності і дурості. Запитайте учнів, які риси характеру, на їхню думку, є поширеними людськими слабкостями.

8. Встановіть міждисциплінарні зв'язки.

Історія та культура епохи Відродження: Покажіть схожість між гуманістичними ідеями Рабле та епохою Відродження і поясніть, як вони вплинули на розвиток науки, мистецтва і літератури.

Сучасне мистецтво і кіно: обговоріть фільми, книги і телевізійні програми, які використовують схожі сатиричні прийоми для критики сучасного суспільства. Це допоможе учням усвідомити, що сатира актуальна і сьогодні.

9. Асоціації для запам'ятовування.

Асоціювання з відомими сучасними персонажами: Порівняйте персонажів Рабле з сучасними знаменитостями зі схожими характеристиками. Наприклад, Гаргантюа, символ надмірності, може асоціюватися зі знаменитостями, які втілюють ідеї надмірного споживання і розкоші. **Оцінювання наприкінці уроку:** Попросіть учнів подумати, як вони можуть використати сатиричні прийоми Рабле, щоб висміяти актуальні соціальні проблеми, що допоможе закріпити матеріал.

10. Філософська основа твору:

Наголосіть на гуманістичних ідеях Рабле:

Ідеал "вільної людини" — фізично і духовно розвиненої.

Заклик до пізнання і науки як шляхів до вдосконалення.

Важливість освіти і критичного мислення.

Запропонуйте порівняти ідеї Рабле з сучасними підходами до освіти та науки.

11. Різноманітні домашні завдання для розвитку креативності

Есе або мініатюра: попросіть учнів написати есе на тему “Як би Рабле висміяв сучасне суспільство?” або написати коротку сатиричну п'єсу про сучасне суспільство в стилі Рабле.

Презентації: Попросіть учнів підготувати презентацію про те, як ідеї Рабле можна застосувати до сучасного суспільства, наприклад, у контексті критики соціальних мереж, політики, освіти тощо.

Ці поради допоможуть зробити урок насиченим і цікавим, стимулювати інтерес учнів до вивчення літератури, заохочувати критичне мислення та поглибити розуміння актуальності класичної літератури для сучасного суспільства.

2.5.1 Конспект уроку

**Тема: “Гаргантюа і Пантагрюель” Франсуа Рабле, аналіз твору
Ренесансного періоду**

Навчальна мета:

Ознайомити учнів із творчістю Франсуа Рабле та історичним контекстом його роману “Гаргантюа і Пантагрюель”.

Розкрити зміст роману, зокрема головні теми, ідеї та сатиричні елементи.

Пояснити учням роль гумору, сатири та гротеску як засобів для критики соціальних недоліків, корупції та упереджень.

Розвивальна мета:

Розвивати критичне мислення, навички аналізу літературних текстів та вміння виділяти головні ідеї твору.

Формувати в учнів здатність до порівняння літературних тем із сучасними суспільними проблемами.

Заохочувати до обговорення та аргументації власної точки зору на моральні, етичні та соціальні аспекти, підняті в романі.

Виховна мета:

Виховувати повагу до класичної літератури та розуміння її значення в сучасному суспільстві.

Сприяти формуванню в учнів толерантності до різних поглядів і вміння критично оцінювати суспільні явища.

Виховувати моральні цінності, такі як відповідальність, свобода особистості та самовдосконалення, спираючись на приклад гуманістичних ідеалів, представлених у романі.

Тип уроку: комбінований

Задачі:

1. Ознайомити учнів із життям і творчістю Франсуа Рабле.
2. Розкрити зміст роману “Гаргантюа і Пантагрюель” та його сатиричні елементи.
3. Допомогти учням зрозуміти значення сатири як інструменту для критики суспільства.
4. Розвинути вміння проводити паралелі між літературним твором і сучасністю.
5. Заохотити учнів до розвитку критичного мислення та вираження власних поглядів.

Обладнання та матеріали: Текстові уривки з роману “Гаргантюа і Пантагрюель”, Ілюстрації героїв та сцен роману, презентація про життя та творчість Франсуа Рабле, дошка або фліпчарт для запису ключових ідей

Методика проведення уроку:

Пояснювально-ілюстративний метод: коротка розповідь про життя та творчість Франсуа Рабле.

Метод аналізу літературного тексту: робота з уривками роману для аналізу сатиричних елементів.

Бесіда: дискусія про сатиру, її значення та актуальність у сучасному суспільстві.

Робота в групах: обговорення уривків у малих групах для формування навичок командної роботи та критичного мислення.

Метод порівняння: співставлення проблем, піднятих у творі, із сучасними соціальними явищами.

Творча робота: домашнє есе на тему актуальності сатири Рабле для сучасного суспільства.

Перебіг уроку

1. Вступна частина

Мотивація:

Розпочніть урок із цитати Франсуа Рабле (наприклад, “Наука без совісті — це лише руйнівне божевілля”), написаної на дошці.

Запитайте учнів, як вони розуміють цю фразу, та запропонуйте пов'язати її з сучасним суспільством.

Коротка характеристика епохи Відродження:

Коротко поясніть, що Відродження стало часом гуманістичних ідей, спрямованих на розвиток особистості, науки і культури.

Поясніть, як ці ідеї вплинули на творчість Рабле, який у своїх творах висміював обмеження та лицемірство свого часу.

2. Життя та творчість Франсуа Рабле

Методика подання інформації:

Розповідь про життя Рабле та його соціальні погляди супроводжуйте презентацією або ілюстраціями.

Виділіть ключові моменти біографії: його діяльність як монаха, лікаря, письменника-гуманіста.

Поясніть, чому Рабле звернувся до сатири, що дало йому можливість сміливо критикувати церкву, освіту та інші інститути.

3. Огляд та аналіз роману “Гаргантюа і Пантагрюель”

Ознайомлення з сюжетом і персонажами:

Використовуйте стислий виклад сюжету, щоб дати учням загальне уявлення про роман.

Коротко представте головних персонажів (Гаргантюа, Пантагрюель, брат Жан), підкресліть їхні риси, які втілюють ідеї Рабле.

Методика аналізу сатиричних елементів:

Оберіть кілька уривків із роману, що ілюструють сатиру на церкву, освіту або людські слабкості (наприклад, сцени з монастирем, бенкетами чи навчанням Гаргантюа).

Запропонуйте учням знайти сатиричні елементи (гротеск, іронія, гіпербола) в цих уривках і пояснити, як Рабле висміює ці теми.

4. Групове завдання – обговорення уривків

Робота в групах:

Розділіть учнів на групи та дайте кожній групі конкретний уривок з роману для обговорення.

Запропонуйте групам виявити, яку соціальну проблему висміює Рабле в цьому уривку та які сатиричні прийоми використовуються.

Методика групової роботи:

Спонукайте учнів активно обговорювати і ділитися думками, щоб навчитися працювати в команді та формувати власну точку зору.

Наприкінці попросіть кожну групу коротко представити свої висновки класу.

5. Дискусія

Питання для обговорення:

Запитайте, чому, на їхню думку, Рабле використовував гротескні сцени, щоб висміювати суспільні недоліки.

Попросіть учнів навести сучасні приклади, коли сатиру використовують для критики влади або суспільства.

Методика дискусії:

Дайте можливість висловитися всім, хто бажає, та підсумуйте, як ідеї Рабле перегукуються із сучасністю.

Підкресліть важливість критичного мислення для розуміння та оцінки суспільних проблем.

6. Рефлексія та підсумки

Підсумок:

Підведіть підсумки, зосередивши увагу на ключових аспектах уроку: значенні сатири, ідеї свободи у Рабле, його ідеалістичних та критичних поглядах.

Рефлексія:

Запитайте учнів, що нового вони дізналися про сатиру та як вона допомагає критикувати суспільство.

Обговоріть, які ідеї Рабле можуть бути корисними для сучасного суспільства.

7. Домашнє завдання

Написати коротке есе на тему: “Як би Франсуа Рабле використовував сатиру для висміювання сучасного світу?”

Підготувати презентацію або усний виступ на наступний урок на тему “Як ідеї з “Гаргантюа і Пантагрюель” можна застосувати у сучасному суспільстві”.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило виконати поставлені завдання та узагальнити результати, які підкреслюють значущість творчості Франсуа Рабле в історико-культурному контексті епохи Відродження, а також її актуальність для сучасного суспільства.

1. Епоха Відродження ознаменувала собою культурну революцію, що змінила уявлення про людину і світ. Основними ідеями стали гуманізм, антропоцентризм і критика середньовічного догматизму. Людина поставала не як гріховна істота, що має слідувати суворим церковним канонам, а як розумна і творча особистість, здатна формувати свою долю. Ці ідеї втілилися в літературі, яка стала інструментом вивчення внутрішнього світу людини, її емоцій, моральних дилем і прагнення до саморозвитку. Відродження започаткувало розвиток нових жанрів (роману, сонету, есе) і тем, орієнтованих на людину і її стосунки з оточенням. Гуманістичні ідеали цієї епохи, як показало дослідження, стали основою для сучасних концепцій свободи, самореалізації та освіти.

2. Франсуа Рабле — одна з найяскравіших постатей епохи Відродження. Його біографія відображає типову для того часу універсальність інтересів. Як лікар, письменник і гуманіст, він поєднував у своїй діяльності науку, літературу та соціальну критику. Рабле прагнув показати необхідність змін у суспільстві. Він критикував церковні догми, середньовічну схоластику і бюрократичний абсурд, наголошуючи на важливості раціонального мислення та освіти. Його філософія базувалася на вірі у потенціал людини, яка, завдяки свободі і саморозвитку, може створити гармонійне суспільство. Твори Рабле стали відображенням його світогляду, уособлюючи найкращі ідеали Ренесансу.

3. Роман "Гаргантюа і Пантагрюель" є втіленням ренесансних ідей. Він пропагує свободу особистості, гармонійний розвиток інтелекту, тіла і духу, а також критикує вузьколюбність, обмеженість та догматизм. Через образи Гаргантюа і Пантагрюеля Рабле показує, як освіта і моральні принципи можуть сприяти

формуванню гармонійної особистості. Ці ідеї залишаються актуальними і сьогодні. Сучасні цінності — свобода, рівність, освіта, саморозвиток — мають свої корені у ренесансних уявленнях про людину. Роман Рабле надихає на критичне мислення, розвиток творчості та прагнення до змін у суспільстві.

4. Сатира та гротеск є центральними художніми засобами у творчості Рабле. Через них автор висміює соціальні пороки свого часу: корупцію, бюрократію, неосвіченість, жадібність і фанатизм. Ці інструменти дозволяють критикувати недоліки суспільства, зберігаючи глибокий гуманістичний підхід до людини. У сучасному світі сатира та гротеск залишаються потужними способами впливу на громадську свідомість. Соціальні медіа, гумористичні шоу, карикатури та література використовують ці прийоми для критики суспільних проблем і спонукання до змін. Дослідження показало, що іронія та гротеск Рабле надихають сучасних авторів на пошук нових форм суспільного осмислення.

5. Рабле виступав за реформу освіти, наголошуючи на її практичності, всебічності та необхідності розвитку критичного мислення. Він відкидав схоластику як застарілий метод і пропонував навчання через досвід, творчість і дослідження. Освітні концепції Рабле перегукуються із сучасними підходами: Акцент на критичному мисленні, аналізі та практичному використанні знань. Освіта як процес, що триває все життя (lifelong learning). Впровадження інтерактивних методів навчання, що розвивають індивідуальні здібності. Таким чином, ідеї Рабле про гармонійний розвиток особистості та освіти, орієнтовану на свободу, залишаються актуальними в сучасних системах навчання.

6. Аналіз роману "Гаргантюа і Пантагрюель" показав, що його ідеї можуть бути корисними для формування в учнів гуманістичних цінностей і критичного мислення. Практичні рекомендації для освітнього процесу включають: Використання уривків із роману для аналізу ренесансних ідей у літературі. Дискусії на теми свободи, освіти, соціальної справедливості, які порушував Рабле, для розвитку критичного мислення. Створення інтерактивних уроків, присвячених

аналізу сатиричних прийомів Рабле, з метою розкриття їхнього значення для сучасної культури.

Дослідження підтвердило, що творчість Франсуа Рабле має універсальне значення. Вона не лише відображає ідеали Ренесансу, але й впливає на сучасну культуру, освіту та громадську свідомість. Його роман "Гаргантюа і Пантагрюель" є джерелом ідей, які сприяють формуванню критичного мислення, прагнення до саморозвитку і гармонійного співіснування в суспільстві. Вивчення творчості Рабле допомагає побачити, як гуманістичні ідеали минулого залишаються важливими в наш час і надихають на розвиток особистості й суспільства.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ

1. Березняк Н. Українська сатирична традиція: історія та сучасність. Львів: Літопис, 2018. 340 с.
2. Бовшик Л. Проблема свободи особистості у сучасній філософії. Львів: Видавництво ЛНУ, 2016. 196 с.
3. Берковський Н. Література і мистецтво Відродження. Київ: Мистецтво, 1989. 312 с.
4. Войтович В. Культура епохи Відродження: історичний і культурологічний аналіз. Харків: Основа, 2015. 384 с.
5. Вишницька Ю. Образи матеріально-тілесного низу в романі Франсуа Рабле “Гаргантюа і Пантагрюель”: зб. наук. пр. Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ : Університет, 2008. (част. 1). 104 с.
6. Гук В. Історія європейської культури: від античності до сучасності. Київ: Наукова думка, 2010. 350 с.
7. Гаргантюа и Пантагрюэль характеристика образа Гаргантюа : веб сайт. URL:<http://savuz.ru/gargantyua-i-pantagryuel-harakteristika-obraza-gargantyua.html> (дата звернення 08.10.2024)
8. Гуманізм і новий ідеал людини епохи : веб сайт. URL: <https://lektsii.org/3-139754.html> (дата звернення 08.10.2024)
9. Гуманістичний зміст Відродження : веб сайт. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10360/> (дата звернення 08.10.2024)
10. Гончарук Т. Освітні практики і філософія самовдосконалення. – Київ: Либідь, 2019. 234 с.
11. Грицак Я. Цінності і виклики сучасного суспільства: між ідеалізмом і цинізмом. Київ: Дух і Літера, 2020. 256 с.
12. Галич О. Сатира у формуванні соціальної відповідальності: Український контекст. Київ: Видавничий дім “Академія”, 2015. 288 с.

13. Гуманізм епохи Відродження : веб сайт. URL: https://studopedia.su/16_10185_gumanizm-epohi-vidrodzhennya.html (дата звернення 08.10.2024)
14. Глушак А. Гуманістичний світогляд доби Відродження: вплив на формування літературної традиції : монографія / Київ. Академія. Київ : Академія, 2017. 300 с.
15. Глушак А. Гуманістичні ідеали Франсуа Рабле у світлі європейської ренесансної філософії. Київ: Академія, 2015. 314 с.
16. Глушак, А. Жанрова структура роману “Гаргантюа і Пантагрюель”. Київ: Академія, 2018. – 278 с.
17. Гротеск и гіпербола, абсурд, алегорія в романі Франсуа Рабле “Гаргантюа и Пантагрюель” : веб сайт. URL: <https://ukrtvory.in.ua/grotesk-i-giperbola-absurd-alegoriya-v-romani-fransua-rable-gargantyua-i-pantagryuel/> (дата звернення 08.10.2024)
18. Гротеск і гіпербола в романі Ф. Рабле “Гаргантюа і Пантагрюель” : веб сайт. URL: <https://konus.org.ua/tvory/hrotesk-i-hiperbola-v-romani-f-rable-harhantyua-i-pantahryuel/> (дата звернення 08.10.2024)
19. Доба Відродження та її характерні риси : веб сайт. URL: <https://allrefrs.ru/3-36559.html> (дата звернення 08.10.2024)
20. Заболоцької К. Донецьк: “Східний видавничий дім”, 2001. с. 79-102
21. Історія зарубіжної літератури. Середні століття і Відродження. М.: Вища школа ", 1987
22. Ільєнко О. Критичне мислення як основа сучасної освіти. Київ: Наукова думка, 2019. 240 с.
23. Ідеальне суспільство у романі Франсуа Рабле “Гаргантюа і Пантагрюель” : веб сайт. URL: <https://ukrtvory.in.ua/idealne-suspilstvo-u-romani-fransua-rable-gargantyua-i-pantagryuel/> (дата звернення 08.10.2024)

24. Коломієць А. Виховання критичного мислення: Ренесансні ідеї та сучасні підходи. Львів: Видавництво Львівського університету, 2018. 220 с.
25. Ковальчук, І. Психологія самореалізації: сучасні підходи. Львів: Літопис, 2018. 218 с.
26. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: навч. посібник / за ред. Яртися А., Мельника В. - Львів: Світ, 2005. 568 с.
27. Література Відродження. Сайт вчителя зарубіжної літератури Садицької Оксани Володимирівни : веб сайт. URL:<https://worldlit.jimdofree.com/%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0-%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D0%B8-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%81%D0%B0%D0%BD%D1%81/> (дата звернення 08.10.2024)
28. Легоньков І. Ренесансний гуманізм і творчість Рабле. Харків: Видавництво ХНУ, 2017. 240 с.
29. Мокроусова Г. Соціальні утопії епохи Відродження. Київ: Наукова думка, 2001. –248 с.
30. Бахтін М. Творчість Франсуа Рабле і народна культура Середньовіччя і Ренесансу. – М., 1965. 542 с.
31. Ніколаєнко О. Філософія сміху і сарказму у творчості Рабле. Харків: Видавництво ХНУ, 2018. 230 с.
32. Образи велетнів роману Франсуа Рабле “Гаргантюа і Пантагрюель” : веб сайт. URL:<https://ukrtvory.in.ua/obrazi-veletniv-romanu-fransua-rable-gargantyua-i-pantagryuel> (дата звернення 08.10.2024)
33. Огородник І. Філософія Ренесансу в образах Гаргантюа і Пантагрюеля. Львів: Світ, 2020. 310 с.

34. Полікарпов В. Лекції з історії світової культури. Київ: Знання, 2000. 359 с.
35. Проблематика роману “Гаргантюа і Пантагрюель” : веб сайт. URL: https://studbooks.net/617442/literatura/problematika_romana_gargantyua_pantagryuel (дата звернення 08.10.2024)
36. Пащенко В. Титан Відродження. *Ф. Рабле Гаргантюа і Пантагрюель*. - Київ, Веселка, 1990. С.227-230.
37. Рабле Франсуа. Гаргантюа і Пантагрюель. Харків: Фоліо, 2010. 640 с
38. Реалістичний гротеск у романі Ф. Рабле “Гаргантюа і Пантагрюель” : веб сайт. URL: https://allreferat.com.ua/uk/ykrainska_zarybigna_literatyra/kontrolnaya/5383 (дата звернення 08.10.2024)
39. Рабле Франсуа / Зарубіжні письменники : енциклопедичний довідник : у 2 т. / за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2006. 864 с.
40. Творчий шлях ф. Рабле. Творча історія, фольклорні витоки та ідейно-образна своєрідність роману “Гаргантюа і Пантагрюель”. : веб сайт. URL: <https://studfile.net/preview/7010034/page:28/> (дата звернення 08.10.2024)
41. Українська і зарубіжна культура. Навчальний посібник / Під заг. ред. М. Михальченко. Гуманізація // Політична енциклопедія / за ред.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). — К. : Парламентське видавництво, 2011. 166 с.
42. Франсуа Рабле — Гаргантюа і Пантагрюель (скорочено) : веб сайт. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/styslo-zl/printit.php?tid=5707> (дата звернення 08.10.2024)
43. Характеристика героїв роману “Гаргантюа і Пантагрюель” : веб сайт. URL: <https://moyaosvita.com.ua/literatura/xarakteristika-gero%D1%97v-romanu-gargantyua-i-pantagryuel/> (дата звернення 08.10.2024)

44. Шевчук В. Літературний процес епохи Відродження: Хрестоматія. Львів: Літопис, 2019. 356 с.
45. Шевченко Н. Гуманістична сатира Франсуа Рабле у сучасному контексті. Київ: Либідь, 2019. 260 с.
46. Шляк О. Цинізм як відображення кризи цінностей у сучасній культурі. Харків: Видавництво ХНУ, 2017. 220 с.
47. Ярчись А., Мельник В. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: Навч. посібник. Львів: Світ, 2005. 80 с.
48. Burckhardt J. The Civilization of the Renaissance in Italy. Harper & Row, 2001. 348 p.
49. Bakhtin M. Rabelais and His World. – Bloomington: Indiana University Press, 1984. 484 p.
50. Cave T. The Cornucopian Text: Problems of Writing in the French Renaissance. Oxford University Press, 1979. 256 p.
51. Cornilliat F. Reading Rabelais in the Modern World. University of Chicago Press, 2003. 212 p.
52. Curtius E. European Literature and the Latin Middle Ages. Princeton University Press, 1998. 660 p.
53. Cassirer E. The Individual and the Cosmos in Renaissance Philosophy. Harper & Row, 1963. 275 p.
54. Cave, Terence. The Cornucopian Text: Problems of Writing in the French Renaissance. Oxford: Clarendon Press, 1979. 400 p.
55. Curtius E. Literary Themes in Medieval Culture. Oxford University Press, 1978. 412 p.
56. Dr. Francois Rabelais : веб сайт. URL: <https://europepmc.org/backend/ptpmcrender.fcgi?accid=PMC5977891&blobtype=pdf> (дата звернення 08.10.2024)
57. Eagleton T. Humour. – New Haven: Yale University Press, 2019. 208 p.

58. Grafton A. *Commerce with the Classics: Ancient Books and Renaissance Readers*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2020. 328 p.
59. Hale J. *Renaissance Europe: 1480-1520*. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2000. 400 p.
60. Huppert G. *The Idea of Perfect Society in the Renaissance*. University of Illinois Press, 1970. 280 p.
61. Kinser S. *Rabelais's Carnival: Text, Context, Metatext*. University of California Press, 1990. 117 p.
62. Knecht R. *The French Renaissance Court*. New Haven, CT: Yale University Press, 2008. 344 p.
63. Kristeller P. *Renaissance Thought and Its Sources*. Columbia University Press, 1979. 372 p.
64. McLaughlin M. *Literary Satire in the Renaissance: Rabelais and Cervantes*. Cambridge University Press, 1989. 192 p.
65. Febvre, L. *The Problem of Unbelief in the Sixteenth Century: The Religion of Rabelais*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1982. 640 p.
66. Rigolot, François. *Rabelais and His Critics: From Montaigne to Lacan*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2011. 256 p.
67. Screech M. *The Rabelaisian Carnival*. Clarendon Press, 1991. 205 p.
68. Screech M. *Rabelais and Renaissance Culture*. Oxford University Press, 1979. 254 p.
69. Stierle K. *Comedy and Politics in Rabelais*. Yale University Press, 1982. 310 p.
70. Screech, M. *The Rabelaisian Marriage: Aspects of Rabelais' Religion, Philosophy, and Language*. Oxford: Clarendon Press, 1995. 392 p.